

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 24 ● ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1979 ● ΚΙΣΛΕΒ 5740

וַיִּקַּח ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם
וַיִּנַּחֲהוּ בִּגְן עֵדֶן לְעֹבְדָהּ וּלְשִׁמְרָהּ

«Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ καὶ ἔθεσε αὐτόν ἐν τῷ κή-
πῳ τῆς Ἐδέμ διὰ νὰ ἐργάζεται αὐτόν καὶ νὰ φυλάττῃ αὐτόν»
(Γεν. 2 : 15).

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Σ' ΑΥΤΟ τό τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ μας δημοσιεύονται, μεταξύ τῶν ἄλλων, δύο ἄρθρα πού ἀναφέρονται στίς σχέσεις Ἑλλήνων καί Ἰουδαίων κατά τήν ἀρχαιότητα.

ΦΟΡΕΙΣ ἑνός μεγάλου καί ἀξεπέραστου πολιτισμοῦ οἱ Ἕλληνες καί δυναμικοί κυρίαρχοι γειτονικῆς περιοχῆς οἱ Ἰουδαῖοι δέν μπορεῖ παρά νά ἦρθαν σέ ἐπαφή: νά συνεργάστηκαν, νά διαφώνησαν, νά βάδισαν μαζί ἢ καί χωριστά, μέ μιά λέξη νά ἀλληλοεπηρεάστηκαν.

ΥΠΗΡΞΑΝ, ὅμως, καί Ἑβραῖοι πού ἔζησαν μέσα στήν ἐλληνική ἐπικράτεια. Τό ἕνα ἀπό τά ἄρθρα πού δημοσιεύονται ἀναφέρεται, ἀκριβῶς, στούς Ἑβραίους τῆς Σπάρτης.

ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ἀπό τούς Ἕλληνες θρησκεία — τήν ἐποχή πρίν καί μετά τό Χριστό — οἱ Ἑβραῖοι ἦταν φυσικό νά διαμορφώσουν τό δικό τους τρόπο ζωῆς, τά δικά τους ἦθη καί ἔθιμα, τό δικό τους πνεῦμα. Αὐτό δέν συνέβη μόνο στήν Ἑλλάδα, στήν ἀρχαιότητα. Συνέβη σ' ὅλες τίς χῶρες, ὅπου ἔζησαν καί ζοῦν Ἑβραῖοι, ἀνεξάρτητα ἂν ἔφτασαν ἐκεῖ ὕστερα ἀπό διωγμούς ἢ μέ τή δική τους θέληση.

ΣΤΗ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΗ αὐτή διαβίωση, πού διαρκεῖ περίπου 40 αἰῶνες, οἱ Ἑβραῖοι ἔγιναν ισότιμοι πολῖτες τῶν διαφόρων χωρῶν. Μέ τά ἴδια δικαιώματα καί τίς ἴδιες ὑποχρεώσεις τοῦ κάθε πολίτη. Συγχωνεύτηκαν στήν κοινωνική, οἰκονομική, πολιτιστική καί πολιτική ζωή αὐτῶν τῶν χωρῶν, ἔγιναν ἕνα. Κράτησαν μόνο χωριστά τίς ἐπιταγές τῆς δικῆς τους θρησκείας.

ΑΥΤΗ Η ΕΜΜΟΝΗ τῶν Ἰουδαίων στή θρησκεία τους δέν εἶναι κάτι πού εἶναι μεμπτό. Δέν εἶναι κάτι γιά τό ὁποῖο μποροῦν νά κατηγορηθοῦν. Σέ περιόδους θρησκευτικῆς ἐλευθερίας κι ἀνεξιθρησκείας, ὅπου οἱ ὁπαδοί τῆς κάθε θρησκείας τυγχάνουν σεβασμοῦ καί προστασίας, ἡ πίστη τῶν Ἑβραίων στίς θρησκευτικές τους πεποιθήσεις καί δόγματα εἶναι κάτι, νομίζουμε, πού μᾶς τιμᾷ.

ΤΟ ΟΤΙ ἐπί σειρά αἰώνων — πᾶρ' ὅλους τούς θρησκευτικούς καί φυλετικούς διωγμούς, τίς ταλαιπωρίες, τίς ἐξοντώσεις, τούς κατατρογμούς — παραμένουμε πιστοί στή θρησκεία μας, τή θρησκεία τοῦ Ἐνός καί Μοναδικοῦ Θεοῦ, εἶναι κάτι γιά τό ὁποῖο, ἐμεῖς τουλάχιστον, αἰσθανόμαστε περήφανοι.

ΣΕ ΜΙΑ, μάλιστα, ἐποχή κρίσεως τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, ἡ δική μας ἀμετακίνητη πίστη εἶναι κάτι πού νομίζουμε ὅτι βοηθᾷ καί παρακινεῖ τήν Ἀνθρωπότητα νά ξαναβρεῖ τό δρόμο τοῦ θρησκευομένου ἀνθρώπου, πρὸς τήν ὁποιαδήποτε θρησκεία.

Άπό τήν έναρξη τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνδιάσκεψης.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΜΕΤΑΞΥ ΘΕΟΛΟΓΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΥ

Θεολόγοι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί ἐκπρόσωποι τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ συναντήθηκαν στό Βουκουρέστι, 29 - 31 Ὀκτωβρίου 1979, γιά μιᾶ ἀκαδημαϊκή θεολογική συνδιάσκεψη. Ἡ συνάντηση ἔλαβε χώρα ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ Πατριάρχου τῆς Ρουμανικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ρουμανίας. Ἡ συνάντηση αὐτή ἀποτελοῦσε τή συνέχιση τῆς συναντήσεως τῆς Λουκέρνης, Μάρτιος 1977, κατά τήν ὁποία εἶχε ἀποφασισθεῖ ἡ έναρξη μιᾶς σειρᾶς παρομοίων συνδιασκέψεων.

Ἡ συνάντηση τοῦ Βουκουρεστίου ἦλθε σάν ἀποτέλεσμα τῶν κοινῶν προσπάθειῶν τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως στό Chambesy (Ἑλβετία) καί τῆς Διεθνoῦς Ἰουδαϊκῆς Ἐπιτροπῆς γιά τίς Διαθρησκευτικές Συνδιαλλαγές, (Δ.Ι.Ε.Δ.Σ.).

Οἱ Ὁρθόδοξοι συμμετασχόντες ἦσαν ἀπό τή Ρουμανία, Βουλγαρία, Ἑλλάδα, Κύπρο, Γαλλία, καί Ἑλβετία. Οἱ Ἰσραηλίτες συμμετασχόντες ἦσαν ἀπό τό Ἰσραήλ, Ρουμανία, Ἑλβετία, Ἑλλάδα, Γαλλία καί Ἡνωμένες Πολιτείες Ἀμερικής. Τό θέμα τῆς συνδιασκέψεως ἦταν: «Παράδοση καί Κοινότης στόν Ἰουδαϊσμό καί τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία». Τῶν συνεδριάσεων προήδρευσαν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Τρανουπόλεως Δαμασκηνός, διευθυντής τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί ὁ καθηγητής Shemaryahu Talmon, τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἱερουσαλὴμ, Πρόεδρος τῆς Δ.Ι.Ε.Δ.Σ.

Ἡ Α.Π. ὁ Πατριάρχης τῆς Ρουμανικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί ἡ Α.Ε. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ρουμανίας παρέθεσαν δεξιώσεις πρὸς τιμὴν τῶν συμμετασχόντων στό Πατριαρχικό Μέγαρο καί τό Ἰσραηλιτικό Κοινοτικό Κέντρο ἀντιστοίχως.

ΟΙ συμμετασχόντες της Συνδιάσκεψης ήταν:

Ισραηλίτες:

- Ραββίνος Balfour Brickner, Ένωση Αμερικανικών Έβραϊκών Συναγωγών, Νέα Υόρκη.
- Dr. Andre Chouraqui, 'Ιουδαϊκή Έπιτροπή 'Ισραήλ επί των Διαθρησκευτικών Διαβουλεύσεων, 'Ιερουσαλήμ.
- Michael J. Klein, Παγκόσμιο Έβραϊκό Συνέδριο, Γενεύη.
- Dr. Gerhart M. Riegner, Παγκόσμιο Έβραϊκό Συνέδριο, Γενεύη.
- Dr. Moses D. Rosen, Άρχιραββίνος Ρουμανίας, Βουκουρέστι.
- Ραββίνος 'Ηλίας Σαμπετάι, Κεντρικό 'Ισραηλιτικό Συμβούλιο, Αθήνα.
- Zachariah Shuster, Αμερικανική 'Ιουδαϊκή Έπιτροπή, Παρίσι.
- Καθηγητής Israel Singer, Παγκόσμιο Έβραϊκό Συνέδριο, Νέα Υόρκη.
- Καθηγητής Shemaryahu Talmon, 'Ιουδαϊκή Έπιτροπή 'Ισραήλ επί των Διαθρησκευτικών Διαβουλεύσεων, 'Ιερουσαλήμ.
- Καθηγητής Michael Wyschogrod, Συμβούλιο Συναγωγών Αμερικής, Νέα Υόρκη.

Ορθόδοξοι:

- Αίδεσ. Καθηγ. Dumitru Abrudan, 'Ινστιτούτο Θεολογίας, Sibiu, Ρουμανία.
- Επίσκοπος Antoine, Τοποτηρητής Πατριαρχείου Βουκουρέστι.
- Αίδεσ. Cyril Argenti, Μασσαλία.
- Αίδεσ. Καθηγητής Ion Bria, Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, Γενεύη.
- Αίδεσ. Emilian Cornitescu, 'Ινστιτούτο Θεολογίας, Βουκουρέστι.
- Μητροπολίτης Τρανουπόλεως Δαρμασκηνός, Ορθόδοξο Κέντρο Chambesy, (Ελβετία).
- Αίδεσ. Elias Jones - Golitzin, 'Ινστιτούτο Βιβλικών Μελετών, Θεολογική σχολή Λωζάννης.
- Αίδεσ. Βασίλειος Καραγιάννης, Ορθόδοξο Κέντρο Chambesy, (Ελβετία).
- Αίδεσ. Καθηγ. 'Ιωάννης Σ. Ρωμανίδης, Πανεπιστήμιον Θεολογίας, Σόφια.
- Καθηγητής Slavco Valcanov Slanov, Θεολογική Ακαδημία, Σόφια.

Παρατηρητές:

- Αίδεσ. Καθηγ. Mircea Chialda, 'Ινστιτούτο Θεολογίας, Βουκουρέστι.
- Αίδεσ. Καθηγ. Athanase Negotta, 'Ινστιτούτο Θεολογίας Βουκουρέστι.
- Αίδεσ. Nikolai Goranov, Βουλγαρική Ορθόδοξη Ένορία, Βουκουρέστι.
- Αίδεσ. Dr. Zarch Baronian, Αρμενική Έπισκοπή, Βουκουρέστι.

Στή Συνδιάσκεψη παρουσιάστηκαν οι ακόλουθες μελέτες:

- «Παράδοση και κοινωνία στον 'Ιουδαισμό», από τον καθηγητή Michael Wyschogrod (City University Νέας Υόρκης).
- «Ο ρόλος της Βίβλου στην Ορθόδοξη παράδοση», από τον Αιδεσιμώτατο Elias Jones - Golitzin ('Ινστιτούτο Βιβλικών Μελετών, Θεολογική Σχολή Λωζάννης).
- «Παράδοση και Βίβλος στην Ορθόδοξη Εκκλησία», από τον Αίδεσ. Cyril Argenti (Μασσαλία).
- «Ο ρόλος των διαφόρων παραδόσεων στη ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας», από τον Αίδεσ. Dumitru Abrudan ('Ινστιτούτο Θεολογίας, Sibiu, Ρουμανία).
- «Ειρήνη και δικαιοσύνη στη βιβλική παράδοση», από τον ύφηγητή Slavco Valcanov Slanov, (Θεολογική Ακαδημία, Σόφια).
- «Η 'Ιουδαϊκή Κοινότητα υπό το πρίσμα της 'Ιουδαϊκής Παραδόσεως», από τον καθηγητή Israel Singer (City University, της Νέας Υόρκης).

Η συζήτηση περιστράφη πάνω στις σχέσεις Γραφής και Παραδόσεως,

μέ μία έμφαση στην επεξήγηση της Γραφής κατά την Παράδοση. Αμφότερες οι πλευρές συμφώνησαν ότι η επεξήγηση είναι αλληλένδετη με το κείμενο της Γραφής. Παράδοση είναι, κατά πρώτον και κύριο λόγο, η παράδοση της Αποκαλύψεως. Αμφότερες οι πλευρές τόνισαν ότι η Γραφή και η Παράδοση, δημιουργήθηκαν μέσα σε μία κοινωνία πίστεως που τις διαφυλάσσει, τις επεξηγεί και τις εφαρμόζει στην αδιάκοπη ζωή της, σαν την αρχή και την πηγή της ταυτότητάς της.

Η Γραφή και η επεξήγηση της έκπηγάζει και αποτελεί μέρος της Αποκαλύψεως, η πηγή της οποίας είναι ο Θεός, που απέκαλυψε 'Εαυτόν στον Μωϋσή πάνω στο όρος Σινά.

Η 'Ιουδαϊκή Παράδοση της Αποκαλύψεως, της γραπτής και της προφορικής Τωρά πάνω στο όρος Σινά, παραληφίζεται στην Ορθόδοξη Χριστιανική Παράδοση. Σύμφωνα μ' αυτή την Παράδοση ο Θεός απέκαλυψε στο Σινά την «άκτιστη» Θεία Δόξα Του και ούτω ένεπνευσε τον Μωϋσή να παραδώσει στον έκλεκτό λαό Του τον «κτιστό» ή γραπτό Νόμο.

Η συζήτηση κατέστησε σαφές ότι η

θείκη αποκάλυψη του 'Εαυτού Του στον Μωϋσή είναι ύψιστης σημασίας για την 'Ιουδαϊκή και την Ορθόδοξη Χριστιανική κατανόηση της πίστεως και της πνευματικότητας.

Έγινε δεκτό ότι, παρόλες τις πολύ γνωστές διαφορές πίστεως, υπάρχουν πεδία ταυτότητας και ομοιότητας μεταξύ Χριστιανισμού και 'Ιουδαισμού, που αξίζει να διερευνηθούν μέσα στα πλαίσια ενός συνεχιζόμενου διαλόγου.

Επιπλέον, προτάθηκε η διερεύνηση των συμπερασμάτων των έννοιων που συνεζητήθησαν, αναφορικά με την πνευματική και κοινωνική ζωή της 'Ιουδαϊκής Κοινότητας και της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Η Α.Ε. Dr. Moses D. Rosen, Άρχιραββίνος Ρουμανίας και ο Θεοφίλ. Έπίσκοπος Antoine, Τοποτηρητής του Πατριαρχείου, παρουσίασαν εκθέσεις περί της θρησκευτικής ζωής στη Ρουμανία από την 'Ιουδαϊκή και την Ορθόδοξη σκοπιά.

Ο Dr. Gerhart M. Riegner, Γενικός Γραμματέας του Παγκοσμίου Έβραϊκού Συνεδρίου, έκανε ανασκόπηση των κυριωτέρων έβραϊκών εξελίξεων των προβλημάτων σε όλο τον κόσμο. Ο Σεβασμ. Μητροπολίτης Δαρμασκηνός ενημέρωσε την Συνδιάσκεψη περί των κυριωτέρων εξελίξεων στη ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗ Μ. ΦΡΙΖΗ: Η ακριβής θέσις όπου έφονεύθη

Ο Διευθυντής του 5ου 13θείου Δημοτικού Σχολείου Θεσσαλονίκης Κ. Ν. Παπανικολάου γράφει στα «Χρονικά»:

«Ο ήρωας δέν έπεσε εις Καλπάκι, ως ανακριβώς αναγράφεται εις δημοσίευμα της εφημερίδος «Καθημερινή», αλλά εις τὰ πρό της Πρεμετής, χωρία της Βορείου 'Ηπείρου, εδάφη. Ως μὲς διηγήθη εξάδελφός μας, έφεδρος ανθυπίατρος τότε, τελών υπό τὰς διαταγὰς του, διαμένων σήμερον εις Αθήνας, ανάπηρος πολέμου, τραυματισθείς ακριβῶς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου τοῦ συνταγματάρχου, έβαινε πρὸς Πρεμετὴν δτε ανεφάνησαν τὰ ἀεροπλάνα. Έφαιπον ὄντα τὸν εφώνεζαν ἀπαντες νὰ κατέλθῃ, οὗτος δέ ἀπήντησε ἀγερώχως: «Όλες οἱ σφαῖρες δέν σκοτώνουν. Πρέπει νὰ γραφῇ τὸ ὄνομά σου». Καὶ έπεσε δρθιος ὡς πεθαίνουν ὄρθια τὰ δένδρα. Τοῖς πᾶσι γνωστόν, ὅτι δέν έφονεύθη εις Καλπάκι καὶ οὐχὶ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ πολέμου, ὡς γράφεται ἀνακριβῶς, ἀλλὰ τὸν Δεκέμβριον 1940, δτε ὁ στρατὸς μας μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας εὕρισκετο ἐντὸς τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ εδάφους...»

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ

Βρέθηκε λοιπόν ότι ο 'Αλέξανδρος, γιός του Φίλιππου, Μακεδόνας από τό κράτος των Χετταίων, βασιλιάς ήδη της 'Ελλάδας, κατατρόπωσε τό Δαρείο, βασιλιά των Περσών και των Μήδων. (Ι Μακκαβαίοι, Ι, Ι.)

Κατά τή διάρκεια του IV π.Χ. αιώνα, τό κέντρο βάρους τής πολιτικής ισχύος του αρχαίου κόσμου, μετατοπίστηκε πρὸς τή Δύση. Αὐτή ἡ μεταβολή, μεγάλης καί ἀποφασιστικής ἱστορικής σημασίας, εἶχε τίς ρίζες τής ἑνα αἰώνα πρὶν, σέ δύο σπουδαίες μάχες, στίς ὁποῖες οἱ 'Ελληνες ἀντιτάχθηκαν στήν προέλαση τῶν Περσῶν: τή Μάχη του Μαραθῶνα (490 π.Χ.) ὅπου νικήθηκε ὁ Δαρεῖος ὁ Α', καί τήν ἡττα πού ὑπέστη ὁ κυανοπράσινος περσικός στόλος στή Σαλαμίνα (480 π.Χ.).

Στά 333 π.Χ. ἡ νίκη πού κέρδισε ὁ Μ. 'Αλέξανδρος (336 - 323 π.Χ.) στήν 'Ισσό, ἐναντίον του Δαρείου του Γ' (336 - 331 π.Χ.) ἐξασφάλισε στούς Μακεδόνες κυρίαρχο ρόλο στό σύνολο τῶν ἐθνῶν τής ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ κατάρκτηση τής Αἰγύπτου ἦταν ὁ πρῶτος στόχος του εἰκοσιετράχρονου μονάρχου. Ἐπὶ κεφαλῇ ἑνὸς στρατοῦ πού περιελάμβανε 32.000 πεζομάχους καί 5.000 ἵππους, ξεκίνησε γιά τό Νότο, συνοδευόμενος διά θαλάσσης ἀπό στόλο 160 πλοίων. Γιά δύο φορές ὁ 'Αλέξανδρος σταμάτησε στήν συρο - παλαιστινιακή ἀκτῇ. Ἡ πρώτη φορά ἦταν στήν Τύρο, μία ἰσχυρή ἀκρόπολη. Ὁ Μακεδόνας πραγματοποίησε ἐκεῖ ἕνα στρατηγικό θαῦμα, ὅταν ἔχτισε ἕνα ἐπίχωμα, μήκους 600 μέτρων, γιά νά περιζώσει τήν ἀκτῇ τῆς κυκλικῆς. Ἡ προστασία τῶν ἐργασιῶν, ἐξασφαλίστηκε ἀπό μία κινητή «πολεμική μηχανή» σάν στέγη, πού σχημάτιζαν οἱ πο-

λεμιστές ὑψώνοντας τίς ἀσπίδες τους πάνω ἀπ' τά κεφάλια τους. Παρ' ὅλα αὐτά οἱ ἐργασίες ἐμποδίζονταν ἀπό μία συνεχῆ βροχή βλημάτων. Στό μεταξύ, τά στρατεύματα του ἰδιοφυῆ στρατηγού εἶχαν τοποθετηθῇ σέ πανύψηλους πύργους πού μετακινιόνταν μέ ρόδες, καί πού ἦταν προορισμένοι νά δεχτοῦν στά πολλά τους πατώματα τοξότες καί ἐλαφρῷ πυροβολικό. Ἦταν ἐφοδιασμένοι μέ μία στενή γέφυρα, ἡ ὁποία ἐπέτρεπε τήν ἐπίθεση ἀπό ψηλά, πάνω ἀπ' τοὺς τοίχους του πύργου. Σέ καμία ἐποχῇ δέν χρησιμοποίηθηκε τέτοιο εἶδος πολεμικό μηχανήμα τόσο τεράστιο καί τόσο δυνατό: τό ὕψος πού ἔφθανε ἦταν 50 μέτρα, εἶχε ὡς 20 ὀρόφους, ἀπό τοὺς ὁποίους ὁ ψηλότερος δέσποζε τῶν πῶν ψηλῶν οχυρωμάτων του καιροῦ ἐκείνου. Ὅποτε, ὅταν μετά ἑπτὰ μῆνες προετοιμασίας, αὐτά τά τέρατα πλησίασαν τήν Τύρο, τό μέχρι τότε ἀπόρρητο ναυτικό προπύργιο ἔπεσε

Ἡ θρυλική συνάντησις του Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μέ τόν Ἀρχιερεῖα Γιαδδού στήν τοποθεσία Τσαφίμ, βορείως τῆς Ἱερουσαλῆμ. (Σχέδιο κ. Γουλίου Καίμη).

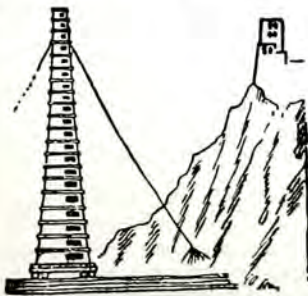
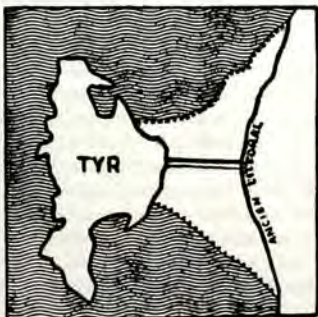
εὐκόλα.

Τό δεύτερο ἐμπόδιο στό δρόμο γιά τήν 'Αλεξάνδρεια, ἦταν ἡ Γάζα, ἡ παλιά πόλη τῶν Φιλισταίων. Ἐκεῖ ἡ πολιορκία δέν κράτησε πάνω ἀπό δύο μῆνες. Ἀμέσως μετά, ὁ δρόμος γιά τήν Αἴγυπτο ἦταν ἀνοιχτός.

Οἱ Ἑβραῖοι τότε, θά ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νά ἤξεραν τήν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων. Σέ καμία περίπτωσι δέν μπορούσαν νά ἀγνοήσουν τήν πολιορκία τῆς Γάζας οὔτε, πολύ περισσότερο, τίς ἀλλεπάλληλες μετακινήσεις τῶν στρατευμάτων στήν ἀκτῇ. Παρ' ὅλα αὐτά ἡ Βίβλος ἀποσιωπᾷ τό θέμα αὐτό, γιά ἐνάμισιο περίπου αἰῶνα πού οἱ Ἕλληνες εἶχαν τήν ὑπεροχή. Ἀπό ἱστορικής πλευρᾶς δέν μᾶς λείπει τίποτα μετά τό τέλος του Ἰσραήλ καί τῆς Ἰουδαίας καί τῆς θεμελίωσης τῆς ἐβραϊκῆς θεοκρατίας, καί ἀρχίζει πάλι τήν ἱστορία τότε πού ἀρχίζουν οἱ ἀγῶνες τῶν Μακκαβαίων.

Εὐτυχῶς γιά μᾶς, ὁ Ἑβραῖος ἱστορικός Ἰωσήφ Φλάβιος, κάλυψε τό κενό αὐτό, κάνοντάς μας μία λεπτομερῆ ἀφήγησι τῆς ἐκστρατείας πού ὁ Ἕλληνας κατακτητής διηύθυνε κατά μήκος του συρο - παλαιστινιακοῦ τόπου. Μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος θά πῆγαινε στήν Ἱερουσαλῆμ μετά τήν κατάρκτηση τῆς Γάζας κι ὅτι ἐκεῖ θά γινόταν δεκτός μέ μεγάλες τιμές ἀπό τόν ἀρχιερεῖα Jaddua. Ὁ βασιλιάς θά ἔκανε μία προσφορά στό ναό καί θά ὀργάνωνε διασκεδάσεις γιά χάρη του λαοῦ. Εἶναι πολύ πιθανόν ὅτι ὁ Μακεδόνας, ἔχοντας χάσει 9 μῆνες μπροστά στήν Τύρο καί τή Γάζα, δέν θά εἶχε τόν χρόνο νά προσφέρῃ στόν ἑαυτοῦ του μία ἐπίσκεψι στήν Ἰουδαϊκή πρωτεύουσα, καί θά προτίμησε νά ἐπισπεύσῃ τήν ἐπίθεσι κατά τῆς Αἰγύπτου, ἀφήνοντας σ' ἕναν ἀπό τοὺς στρατηγούς του τήν

'Αριστερά τό ἐπίχωμα τῶν 600 μέτρων πού ἔχτισε ὁ 'Αλέξανδρος γιά νά περιζώσει τήν Τύρο κυκλικά. Δεξιά ὁ πύργος μέ τίς ρόδες, ὕψους 50 μέτρων, πού χρησιμοποίησαν οἱ Μακεδόνες.

φροντίδα να τερματίσει την κατάκτηση του έσωτερικού της χώρας, πράγμα που έγινε αρκετά εύκολα. Μόνο η πρωτεύουσα της Σαμάρειας πρόβαλε μια κάποια αντίσταση, πράγμα που της κόστισε την εγκαθίδρυση Μακεδονικής αποικίας ακριβώς στον χώρο της.

Όσο για την Ιερουσαλήμ και την επαρχία της Ιουδαίας, φαίνεται ότι υποδουλώθηκαν αμέσως. Κανένα σύγχρονο στοιχείο δεν υπάρχει που να μας αποδεικνύει μια στοιχειώδη, έστω, αντίσταση. Μετά τα στοιχεία δηλαδή που έχουμε, η επίσκεψη του 'Αλέξανδρου στην πόλη μπορεί θαυμάσια να θεωρηθεί σαν μύθος με μια κάποια δόση αλήθειας. 'Εν πάση περιπτώσει αποδεικνύεται ότι ο Έλληνας κατακτητής είδε με συμπάθεια το σχήμα ζωής, έτσι όπως είχε διαμορφωθεί στη μικρή αυτή γωνιά της θεοκρατίας. Αυτό συνομολογείται και από τα συμπεράσματα των αρχαιολόγων, που δεν βρήκαν το παραμικρό ίχνος κατάκτησης ή εισβολής από τους Έλληνες.

Για άντεκδίκηση, η Σαμάρεια εξελίχθηκε σε ισχυρό ελληνικό φρούριο (322 π.Χ.). Ειδικό της εποχής εκείνης επιστρατεύτηκαν και έφτιαξαν μια σειρά από στρογγυλούς πύργους, στηριγμένους σε ένα αρχαίο μεγάλο περίβολο, που χρονολογείται από την εποχή που η πόλη ήταν πρωτεύουσα του βασιλείου του 'Ισραήλ.

Στην Αίγυπτο, όπου έγινε δεκτός σαν έλευθερωτής, ο 'Αλέξανδρος πέρασε το χειμώνα του 332 προς 331 π.Χ. Στο άκραιο σημείο του Δέλτα του Νείλου ίδρυσε την πόλη 'Αλεξάνδρεια, στην οποία άπενεψε το ρόλο της μητρόπολης του καινούργιου κόσμου· πράγματι σε πολύ λίγο καιρό έγινε το κέντρο μίας πολιτιστικής δραστηριότητας που τράβηξε στο χώρο της το πιά σπουδαία πνεύματα του ελληνικού αλλά και του ανατολικού κόσμου.

Από την αρχή της ίδρυσής της, ο 'Αλέξανδρος απέκτησε μια εξουσία που αποδείχτηκε πολύ μεγάλης σημασίας για τα επόμενα χρόνια. Έδωσε στους Έβραίους - απόγονους των εξορίστων και των φυγάδων της βαβυλωνιακής εποχής - τα ίδια δικαιώματα που είχαν και οι ίδιοι οι υπήκοοί του! Οι διάδοχοί του Μακεδόνα δεν έφεραν αλλαγές στη στάση αυτή, και στην όποια οφείλουμε το γεγονός ότι η 'Αλεξάνδρεια έγινε σιγά - σιγά ένα από τα κυριώτερα κέντρα συγκέντρωσης του 'Ιουδαισμού.

Πρέπει να περιμένουμε την ιστορία των 'Αποστόλων, για να αναφέρη, για πρώτη φορά, η 'Αγ. Γραφή το όνομα της πόλης που ίδρυσε ο 'Αλέξανδρος: «'Εν τῷ μεταξύ ένας Έβραϊος, γεννη-

Μετά το θάνατο του 'Αλέξανδρου, η αυτοκρατορία του διαμερίστηκε σε τρία βασίλεια.

μένος στην 'Αλεξάνδρεια, ο 'Απωλλώ, ήρθε στην 'Εφεσσο· ήταν ένας άνθρωπος με ιδιαίτερη ευφράδεια και πολύ καλή γνώση των Γραφών» (Πράξεις, XVIII, 24).

Κατά την διάρκεια μιας από τις στρατηλασίες, για μια κατάκτηση από τις πιο μεγάλες της Ιστορίας, ο 'Αλέξανδρος πέρασε για άλλη μια φορά από την Παλαιστίνη. Είχε ξεκινήσει για να υποτάξει όλα τα κράτη του αρχαίου ανατολικού κόσμου κι έφτασε μέχρι τον 'Ινδό ποταμό, περίπου μέχρι τους πρόποδες των 'Ιμαλαίων. Στο δρόμο της επιστροφής προβλήθηκε από ψηλό πυρετό και πέθανε στην Βαβυλωνία στις 13 'Ιουνίου του 323 π.Χ. σε ηλικία 33 χρόνων.

Κοιτάξτε μεταξύ των εθνών, να δήτε, θά έκπλαγьте... Θά ύποκινήσω τούς Χαλδαίους, λαό άγριο καί άτίθασο, που είναι διεσπαρμένους στον άπέραντο κόσμο. (Χαβακούκ, I, 5 - 6.).

Σύμφωνα με ώρισμένους σχολιαστές, αυτό το έδάφιο του προφήτη δεν εφαρμόστηκε στους Χαλδαίους, αλλά στους Έλληνες. Στη συνέχεια ο Χαβακούκ άπευθύνει στο Θεό την παρακάτω έρώτηση: «Γιατί κοιτάζεις τούς άπιστους, γιατί μένεις σιωπηλός όταν ή άσέβεια καταποντίζει το δίκαιο;»

'Εάν λάβουμε ύπόψη μας ότι οι Έλληνες είχαν έρθει σε έπαφή με την Μεσοποταμία καί την Αίγυπτο άρκετά νωρίτερα από τόν 'Αλέξανδρο, μία τέτοια άπόδειξη άγνοιας δεν μπορεί παρά να έκπλησση. Στο έδαφος της μικρής θεοκρατίας ήταν σαν να είχε πάψει ο χρόνος να κυλάη· οι Έβραίοι έμοιαζε

νά μόν ένδιαφέρωνται για τίποτα άλλο παρά για την Τορά τους, τόν Θεό τους νόμο. Δεν ύπήρχαν Έλληνες μισοφρόροι στις στρατιές του Φαραώ Ψαμμήτιχου Β' καί του Χαλδαίου βασιλιά Ναβουχοδονόσωρ· Δεν ύπήρχαν άπό καιρό ελληνικοί έμπορικοί σταθμοί στις άχθες της Συρίας καί της Παλαιστίνης· Άπό τόν 5ο π.Χ. αιώνα, καλλιερνημένοι Έλληνες έπισκέφτηκαν όλες τις χώρες του αρχαίου ανατολικού κόσμου· ο 'Ηρόδοτος, ο Ξενοφώντας, ο Κτησίας καί ο 'Εκατάτος.

Είναι άξιο άπορίας άν οι Έβραίοι ήταν σύγχρονοι, ζούσαν δηλαδή με το πνεύμα της εποχής τους καί τή δεχόντουσαν ή έκλειναν τά μάτια τους για να μή δούν αυτό που πρόκειται να συμβή...

Η άφύπνισή τους, άναγκαία, ήταν πιό άπότομη, όταν συνάντησαν την Έλλάδα, μόλις λίγα βήματα άπό το θυσιαστήριό τους, καί όταν δεν μπορούσαν πιά να προσποιούνται ότι δεν βλέπουν τή νεολαία τους να εγκαταλείπεται στη σαγήνη της ελληνικής διαλεκτικής. Άπό την άλλη μεριά οι άθλητικοί άγώνες, οργανωμένοι στο ελληνικό πρότυπο, έβρισκαν επίσης ένθουσιώδεις όπαδούς μέσα σ' αυτή τή νεολαία.

Ο κίνδυνος που άποτελούσε ή Έλλάδα για τούς Έβραίους δεν προερχόταν άπό καμιά άριθμητική ή στρατιωτική ύπεροχή, άκόμα λιγώτερο μάλιστα άπό πειρασμούς ή άνηθικότητα· προερχόταν άπό αυτό το κλίμα της έλευθερίας, που ήταν διάχυτο σ' αυτόν τόν κόσμο τόν περίεργα μοντέρνο. Μέ τους Περικλή, Αίσχύλο, Σοφοκλή, Εύριπίδη, Φειδία, Πολύγνωτο, Πλάτωνα καί 'Αριστοτέλη, ή πνευματική ανάπτυξη της άνθρωπότητας είχε φτάσει σ' ένα πάρα πολύ ψηλό επίπεδο. Άλλά

ὅλα αὐτὰ δὲν φαίνονταν νὰ ἀπασχολοῦν τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι ἔμεναν πεισματικά ἀφοσιωμένοι στὸ παρελθόν τους. Δὲν ἀπέφυγαν ὅμως καὶ μιὰ ἀντιπαράθεση μὲ τὸν καινούργιο τρόπο σκέψεως· μόνο πού χρειάστηκε νὰ περιμένουν μέχρι τὸν 11ο π.Χ. αἰώνα γιὰ νὰ γίνη.

Ὁ Ἀλέξανδρος βασιλεψε 12 χρόνια πρὶν πεθάνῃ. Οἱ στρατηγοὶ του κληρονόμησαν μεγάλη δύναμη... ὅλοι ἀνακηρύχτηκαν βασιλιάδες καὶ οἱ γιοὶ του βασιλέψαν μετὰ ἀπ' αὐτοὺς πολλὰ - πολλὰ χρόνια (I Μακκαβαῖοι, I, 8 - 10).

Τὰ μυαλά μας τοῦ ΧΧ αἰώνα μποροῦν νὰ συλλάβουν πολὺ καλύτερα τὸν «ἀνταγωνισμό τῶν διαδόχων» πού ἀκολούθησαν μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Χωρὶς καμμιὰ τύψη συνειδήσεως οἱ στρατηγοὶ αὐτοὶ δολοφονήσαν ὅλη τὴ βασιλικὴ οἰκογένεια, ἀπὸ τὸν ἑτεροθαλὴ ἀδελφὸ τοῦ βασιλιά μέχρι τὸ παιδί του, πού γεννήθηκε μετὰ τὸ θάνατό του, χωρὶς νὰ σεβαστοῦν οὔτε τὴ μητέρα του οὔτε τὴ χήρα του. Ἀμέσως μετὰ οἱ ἀδελφοκτόνοι ἀγῶνες τοὺς διαμέλισαν τὴν αὐτοκρατορία σὲ 3 βασίλεια: τὴν Μακεδονία, στὸ βόρειο μέρος τῆς Ἑλλάδας, τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν, πού ἐκτεινόταν ἀπὸ τὴ Θράκη μέχρι τὰ σύνορα τοῦ Ἰνδοῦ καὶ περιελάμβανε τὴ Συρία, μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἀντιόχεια, καὶ τέλος στὸ Νεῖλο τὸ βασίλειο τῶν Πτολεμαίων, πού εἶχε σὰν πρωτεύουσά του τὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὸ κυβερνοῦσε μιὰ δυναστεία μὲ πρῶτο ἐκπρόσωπο τὸν Πτολεμαῖο τὸν Α'. Τελευταῖος, μάλιστα, ἐκπρόσωπος ἦταν ἡ ἴδια ἡ Κλεοπάτρα, πού ἔμεινε ξακουστή στὴν ἱστορία γιὰτὶ ἐξασπάτησε δύο σπουδαίους Ρωμαίους: τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Ἀντώνιο. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι σχεδὸν ὅλοι οἱ Σελευκιδεῖς βασιλιάδες πρόσθεταν στὸ πατρὺνυμὸ τους ἕνα δευτερόνομα, πού τὸ ἐπαιρναν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσά τους τὴν Ἀντιόχεια.

Ἐνῶ δὲν ἦταν κἀν ἀκόμα στρατηγὸς ὁ Πτολεμαῖος ἔκανε τὴν εἰσοδὸ του στὴν Ἱερουσαλὴμ τὸ 320 π.Χ. Ἡ ἐνσωμάτωση τῆς ἰουδαϊκῆς θεοκρατίας στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο τῶν Πτολεμαίων σήμαινε κάτι περισσότερο ἀπὸ μιὰ ἀλλαγὴ τοῦ ἡγεμόνα. Ἦταν τὸ πρῶτο βῆμα τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ἐδάφιου ἀπὸ τὴν Γένεση πού λέει: «Ἄς ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς τὸν Ἰάφετ νὰ κατοικήσῃ μέσα στὴς σκηνές τοῦ Σίμ» Γένεση, IX, 27).

Κατὰ τὴν Γένεση 3 φυλές θὰ προέρχονταν ἀπὸ τὸ Νῶε: τοῦ Σίμ, τοῦ Χάμ καὶ τοῦ Ἰάφετ. Ὁ Σίμ θὰ εἶχε ἀπογόνους τοὺς Σημίτες καὶ ὁ Χάμ τοὺς

Χαμίτες, πού ζοῦσαν στὴν Ἀφρική. Ὅσο γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰάφετ, σύμφωνα μὲ τὶς περιοχές πού ζοῦσαν, καὶ τὶς ὁποῖες ἡ Βίβλος μᾶς ἀπαριθμεῖ μὲ ἀκρίβεια, ἀνήκουν στὴ φυλὴ πού πολλοὶ ὀνόμασαν Ἀριανὴ καὶ πού περιελάμβανε καὶ τοὺς Ἕλληνες.

Δύο ἡγέτες ἐξαιρετικὰ διορατικοί, ὁ Πτολεμαῖος ὁ Α' καὶ ὁ γιὸς του ὁ Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, ἔκαναν τὴν πρωτεύουσά τους κέντρο τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως καὶ καλλιέργειας· ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ φήμῃ τῆς ὁποίας γρήγορα ξεπέρασε τὰ σύνορά της, ἔγινε ἕνας πόλος ἑλξης γιὰ τοὺς μετανάστες τῆς Ἰουδαίας, πού ἐξοικειώνονταν μὲ τὴν ὁμορφίᾳ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, τῆς μόνης πού θὰ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ἐπιωφεληθοῦν τὴν ραγδαία ἐξέλιξη καὶ πρόοδο, πού ἔρχόταν νὰ συμπληρώσῃ τὴν σκέψῃ καὶ τὴν εὐαισθησία τῶν ἀνδρῶν, καὶ πού δὲν τὴν ἐμπόδιζε νὰ εἶναι, ἐκτὸς ἀπὸ διεθνὴς στὸ χῶρο τῆς ἐπιστήμης, καὶ γλώσσα τῶν ἐμπόρων... καὶ γλώσσα δεκάδων Ἰσραηλιτῶν πού

εἶχαν μείνει χωρὶς πατρίδα.

Ἡ νέα γενιά εἶχε λοιπὸν ξεχάσει τὴ μητρικὴ τῆς γλώσσας καὶ δὲν μπορούσε πιά νὰ καταλάβῃ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ στὴ Συναγωγῇ. Γι' αὐτὸ ἀποφάσισαν πολὺ σύντομα νὰ μεταφράσουν τὶς ἐβραϊκὲς γραφές στὰ ἑλληνικά. Γύρω στὰ 250 π.Χ. ἡ Τορά προσαρμόστηκε μὲ τὴ σειρά της, καὶ μπορούμε νὰ πούμε ὅτι ἡ σημασία αὐτοῦ τοῦ γεγονότος εἶναι τεράστια γιὰ τὶς δυτικές χώρες.

Γιὰ τοὺς Ἑβραίους, αὕτῃ ἡ μετάφραση στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα ἀποτέλεσε πρόοδο πού ἀποδείχτηκε θρυλική. Ἐνα ἀπόκρυφο ἔργο τοῦ Ἀριστέα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια μᾶς μιλά γι' αὐτὸ τὸ θέμα καὶ μᾶς δίνει στοιχεῖα.

Ὁ δεῦτερος τῶν Πτολεμαίων, ὁ Φιλάδελφος (285 - 246 π.Χ.), ἐπιθυμοῦσε πολὺ νὰ ἀποκτήσῃ μιὰ συλλογὴ μὲ τὰ καλύτερα βιβλία τοῦ κόσμου. Μιὰ μέρα ὁ βιβλιοθηκᾶριός του, τοῦ ἀνηγγεῖλε ὅτι εἶχε μετατρέψῃ τὸ δνεῖρό του

ΣΥΝΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 19

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Στὸ πρόσφατο Συνέδριο τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, στὰ Χανιά τῆς Κρήτης (18 - 25 Ὀκτωβρίου 1979), στὸ ὁποῖο μετεῖχαν οἱ Αὐτοκέφαλοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες τῆς Εὐρώπης, οἱ Προτεστάντικες καὶ ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, ἐλήφθη καὶ ἡ παρακάτω ἀπόφασις πού ἀφορᾷ τὶς σχέσεις καὶ τὶς προοπτικὲς συνεργασίας μεταξύ Χριστιανῶν καὶ Ἰσραηλιτῶν στὴν Εὐρώπη.

Τὸ κείμενο αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως ἔχει ὡς ἐξῆς:

5. *Χριστιανοὶ καὶ Ἰσραηλίτες στὴν Εὐρώπη:*
5. 1. *Οἱ Ἐκκλησίες μέλη τῆς ΚΕΚ ἀφαιλοῦν νὰ ἀντισταθοῦν στὶς ἀντισημιτικές τάσεις ὅπουδήποτε στὴν Εὐρώπη ἐκδηλώνονται, ὥστε νὰ εὐνοήσουν τὶς ἀδελφικὲς σχέσεις μεταξύ χριστιανῶν καὶ Ἰσραηλιτῶν τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ ἐμβραθύνουν τὸν θεολογικὸ διάλογο μὲ τὸν Ἰουδαϊσμό.*
5. 2. *Ἡ ΚΕΚ δὲν θὰ ἀναλάβει ἡ ἴδια τὸ ἔργο αὐτό, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ ἐφιστήσῃ τὴν προσοχὴ τῶν Ἐκκλησιῶν μελῶν της στὰ προβλήματα πού τίθενται καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπ' αὐτὲς ὅπως συνεργασθοῦν μὲ τὴν ἀρμόδια ἐπιτροπὴ τῆς ΕΟΚ καὶ τὶς ἐβραϊο-χριστιανικὲς ομάδες ἐργασίας, τόσο σὲ τοπικὴ ὅσο καὶ σὲ περιφερειακὴ κλίμακα.*

Στὸ Συνέδριο ἔλαβε μέρος καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μὲ τέσσερις ἀντιπροσώπους, μὲ ἐπικεφαλὴς τὸν Μητροπολίτη Περιοστερίου κ. Χρυσόστομο.

Τὸ Κεντρικὸ Ἰσραηλιτικὸ Συμβούλιο Ἑλλάδος, διερμηνεύοντας τὰ αἰσθήματα ὁλων τῶν ἙλληνοἸσραηλιτῶν χαιρετίζει μὲ ἱκανοποίηση τὴν παραπάνω ἱστορικὴ ἀπόφαση καὶ προσβλέπει μὲ αἰσιοδοξία στὴ συνεργασία τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ ὁλων τῶν λοιπῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν.

Μυστράς: Θαυμαστό δείγμα της βυζαντινής αρχιτεκτονικής και τέχνης.

ΣΠΑΡΤΙΑΤΕΣ ΚΑΙ ΙΟΥΔΑΙΟΙ

«Ἀδελφοί» λαοί από τόν Γ΄ π.Χ αιώνα

Ἐλάχιστες εἶναι οἱ περιπτώσεις κατά τίς ὁποῖες τά προχριστιανικά χρόνια ἀναφέρονται «διακρατικές», μέ τή σημερινή τοῦ ὄρου ἔννοια, σχέσεις, μεταξύ Ἑλλήνων καί Ἑβραίων. Μία ἀπό τίς περιπτώσεις αὐτές εἶναι ἡ φιλία καί ἡ «ἀδελφοποίηση» μεταξύ Λακεδαιμονίων καί Ἰουδαίων. Πιθανολογεῖται ὅτι, ἀπό τήν προῖστορική ἀκόμα περίοδο, τό νοτιώτατο ἄκρο τῆς Ἑλλάδος, ἡ Λακωνία, ἐγνώριζε περισσότερο ἀπό τήν ὑπόλοιπη χώρα τό Ἑβραϊκό στοιχεῖο καί εἶχε ἀνεπτυγμένες μέ αὐτό ἐμπορικές σχέσεις.

Ὅμως, οἱ σχέσεις αὐτές, οἱ σχέσεις τῆς Ἰουδαίας μέ τή Λακεδαίμονα, ἔγιναν περισσότερο φιλικές, κατά τήν περίοδο τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρείου, τό ἔτος 310 π.Χ. Τότε καί εἰς ἐπιστέγασμα τῆς φιλίας μεταξύ τῶν δύο ἔθνων, ὁ Ἀρείος ἔστειλε στόν Ὀνία, τόν Ἑβραῖο Μεγάλο Ἀρχιερέα, ἐπιστολή, στήν ὁποία ἀναφέρεται μεταξύ ἄλλων ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι καί οἱ Λακεδαιμόνιοι κατάγονται ἀπό τό ἴδιο γένος καί ὅτι στό ἐξῆς οἱ πρῶτοι πρέπει

νά θεωροῦν ἀδελφούς τοὺς δεύτερους. Τήν ἐπιστολή, σφραγισμένη μέ τό σῆμα τῆς Σπαρτιατικῆς Πολιτείας, ἔφερε στήν Ἰουδαία ὁ Λακεδαιμόνιος Δημοτέλης. Τό κείμενο τῆς, πράγματι ἐντυπωσιακῆς, αὐτῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀρείου πρὸς τόν Ὀνία ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Βασιλεὺς Λακεδαιμονίων Ἀρείος, Ὀνία ἱερεῖ μεγάλῳ χαίρειν».

«Ἐντυχόντες γραφῇ τι-νι, ἤρρομεν ὡς ἐξ ἑνὸς εἶσι γένους Ἰουδαῖοι καί

Λακεδαιμόνιοι, ἐκ τῆς πρὸς Ἀβραάμ οικειότητος. Δίκαιον οὖν ἔστιν ἀδελφούς ὑμᾶς ὄντας διαπέμπεσθαι πρὸς ἡμᾶς περὶ ὧν ἂν βούλησθε, ποιήσομεν δέ καί ἡμεῖς τό αὐτό καί τά τε ὑμέτερα ἴδια νομιοῦμεν καί τά αὐτῶν κοινά πρὸς ὑμᾶς ἔχομεν. Δημοτέλης ὁ φέρων τά γράμματα διαπέμπει τὰς ἐπιστολάς, τά γράμματα ἔστι τετράγωνα· ἡ σφραγὶς ἔστιν ἀετός δράκοντος ἐπειλημμένος».

Στήν ἐπιστολή τοῦ Ἀρείου ἀπάντησε, στόν ἴδιο φιλικό τόνο, ὁ διάδοχος τοῦ Ὀνία Ἀρχιερέας Ἰωνάθαν. Ὁ Ἰωνάθαν ἀποκαλεῖ καί αὐτός, μέ τή σειρά του, τοὺς Σπαρτιάτες ἀδελφούς καί τοὺς διαβεβαιώνει ὅτι τοὺς ἐνθυμοῦνται πάντοτε (τοὺς Σπαρτιάτες) στίς προσευχές καί τίς θυσίες τους καί ὅτι εὐφραίνονται γιά τήν δόξα τους. Ἀλλά, ἀξίζει νά παρατεθῇ τό κείμενο καί τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωνάθαν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτες. Γράφει ὁ Ἰουδαῖος Ἀρχιερέας:

«Ἰωνάθαν Ἀρχιερέας (τοῦ ἔθνους) καί ἡ γερουσία τοῦ ἔθνους καί οἱ ἱερεῖς καί ὁ λοιπὸς δῆμος τῶν Ἰουδαίων Σπαρτιάταις τοῖς ἀδελφοῖς χαίρειν. Ἐτι πρότερον ἀπεστάλησαν ἐπιστολαί πρὸς Ὀνίαν τόν Ἀρχιερέα παρὰ Ἀρείου τοῦ βασιλεύοντος ἐν ὑμῖν, ὅτι ἐστέ ἀδελφοί ἡμῶν, ὡς τό ἀντίγραφον ὑπόκειται καί ἀπεδέξατο Ὀνίας τὸν ἄνδρα τὸν ἀπεσταλμένον ἐνδόξως καί ἔλαβε τὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς διεσαφεῖτο περὶ συμμαχίας καί φιλίας. Καί ὑμεῖς οὖν ἀπροσδεεῖς τούτων ὄντες, παράκλησιν ἔχοντες τά βιβλία τά ἅγια τά ἐν ταῖς χερσίν ἡμῶν ἐπειράθημεν ἀποστεῖλαι τήν πρὸς ἡμᾶς ἀδελφότητα καί φιλίαν ἀνανεώσασθαι πρὸς τό μή ἐξαλλοτριωθῆναι ὑμῖν.

Πολλοὶ γάρ καιροὶ διήλθον, ἀφ' οὗ ἀπεστείλατε πρὸς ἡμᾶς. Ἡμεῖς οὖν ἐν παντὶ καιρῷ ἀδιαιλίπτως ἐν ταῖς ἑορταῖς καί ἐν ταῖς λοιπαῖς καθηκούσαις ἡμεραιοῖς μνημονόκομεθα ὑμῶν, ἐφ' ὧν προσφέρομεν θυσιῶν καί ἐν ταῖς προσευχαῖς. Ὡς δέ ἔστι καί πρέπον μνημονεύειν

ἀδελφῶν· εὐφραίνόμεθα δὲ ἐπὶ τῇ δόξῃ ὑμῶν. Ἡμᾶς δὲ ἐκύκλωσαν πολλοὶ θλίψεις καὶ πόλεμοι πολλοὶ καὶ ἐπολέμησαν οἱ βασιλεῖς οἱ κύκλῳ ἡμῶν, οὐκ ἠβουλόμεθα οὖν παρενοχλεῖν ὑμῖν καὶ τοῖς λοιποῖς συμμάχοις καὶ φίλοις ἡμῶν ἐν τοῖς πολέμοις τούτοις. Ἔχομεν γάρ τὴν ἐξ οὐρανοῦ βοήθειαν βοηθοῦσαν ἡμῖν καὶ ἐρύσθημεν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ἐταπεινώθησαν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν. Ἐπελέξαμεν οὖν Νουρίνιον Ἀντίχου καὶ Ἀντίπατρον Ἰάσωνος καὶ ἀπεστάλκαμεν πρὸς Ῥωμαίους ἀνανεώσασθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν καὶ συμμαχίαν τὴν προτέραν. ἐνετειλόμεθα οὖν αὐτοῖς καὶ πρὸς ὑμᾶς παρευθῆναι καὶ ἀσπάσασθαι ὑμᾶς καὶ ἀποδοῦναι ὑμῖν τὰς παρ' ἡμῶν ἐπιστολάς περὶ τῆς ἀνανεώσεως καὶ τῆς ἀδελφότητος ἡμῶν. Καὶ νῦν καλῶς ποιήσετε ἀντιφωνήσαντες ἡμῖν πρὸς ταῦτα».

Οἱ φιλικές σχέσεις Σπαρτιατῶν καὶ Ἰουδαίων συνεχίστηκαν καὶ μετὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἀρείου. Ἔτσι, τὸ 144 π.Χ. συνυμολογήθηκε νέα συνθήκη φιλίας. Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 136 π.Χ., οἱ Σπαρτιάτες ἐστειλαν συγχαρητήριες ἐπιστολές πρὸς τὸν στρατηγὸ καὶ Μέγα Ἀρχιερέα τῆς 2ας Ἰουδαϊκῆς Κοινοπολιτείας Σίμωνα τὸν Μακκαβαῖο, ὁ ὁποῖος, ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες μετὰ τὸν Πάρθον, Σελευκιδῶν, Αἰγυπτίων καὶ Ῥωμαίων, κατάφερε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἰουδαίας ἀπὸ τὸν Σελευκιδῆ βασιλῆα.

Ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες ὁ ἐβραϊσπαρτιατικὸς σύνδεσμος δὲν

διεκόπη. Ἀπεναντίας γνώρισε νέα περίοδο ἀκμῆς κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ Ἡρώδου Μεγάλου, ὁ ὁποῖος διακρίθηκε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, γιὰ τὰ φιλελληνικὰ του αἰσθήματα. Οἱ ντόπιοι, μάλιστα, τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι δαπανοῦσε τὰ χρήματα τοῦ ἔθνους καὶ ἰδιαίτερα τὸν χρυσό, ποῦ ἦταν κρυμμένος στὸν τάφο τοῦ Δαυίδ, γιὰ νὰ φορτώσῃ μὲ δῶρα ξένες πόλεις, ὅπως ἡ Τύρος, ἡ Ρόδος, ἡ Ἀθήνα καὶ, κυρίως, ἡ Σπάρτη.

Μὲ τὸν Ἡρώδη, συνδέθηκε ἰδιαίτερος ὁ περιφημὸς Λάκωνας ἡγέτης καὶ φίλος τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐγούστου, Γάϊος Ἰούλιος Εὐρυκλῆς. Ὁ πατέρας τοῦ Εὐρυκλῆ, ὁ Λαχάρης, καταδικάστηκε σὲ θάνατο ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Ἀντώνιο. ἐπειδὴ ἐπεχείρησε ἐπιδρομὴ στὶς γύρω ἀπὸ τὴν Σπάρτη πόλεις. Ἀργότερα, κατὰ τὸν πόλεμο μετὰ τὸν Ἀντωνίου καὶ Ὀκταβιανοῦ, οἱ Σπαρτιάτες συνεμάχησαν μὲ τὸν δεύτερο. Ὁ Εὐρυκλῆς πολέμησε γενναίᾳ στὴ ναυμαχία τοῦ Ἀκτίου, πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ Ὀκτάβιος τοῦ παρεχώρησε τὰ Κύθηρα ὡς ἴδιο κτῆμα καὶ τὸν ἐχρισε ἡγεμόνα τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἀλλὰ ὁ Εὐρυκλῆς, ποῦ ἦταν ἄνδρας φιλόδοξος, δραστήριος καὶ πολυπράγμων, εὗρισκε μικρὸ τὸ χῶρο τῆς Λακεδαίμονος γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὶς φιλοδοξίες του. Ἔτσι, ζήτησε πεδίο δράσεως στὸν Ἡρώδη. Ὁ τελευταῖος, εἶχε ἔλθει στὴν Ἑλλάδα τὸ 12 π.Χ. ὡς ἀγνωσθέντος τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων καὶ ἔγινε φίλος τοῦ Εὐρυκλῆ. Ὁ Σπαρτιάτης ἡγεμόνας φαίνεται ὅτι πῆγε στὴν πραγματικὸτητα στὴν Ἰουδαία ὡς μυστικὸς ἀπεσταλμένος τοῦ Αὐγούστου, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ρωμαϊκῶν

συμφερόντων. Βρῆκε ὅμως τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναμειχθῇ στὶς ἀνωμαλίες τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἡρώδου καὶ νὰ ἐπωφεληθῇ προσωπικά. Αὐτὸς εἶναι μᾶλλον καὶ ὁ λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ ἱστορικὸς Ἰωσήπος, μὲ κάποια δόση ὑπερβολῆς, χαρακτηρίζει τὸν Εὐρυκλῆ φιλοχρήματο, ραδιοῦργο καὶ κὼλακα, ὁμιλογώντως, συγχρόνως, ὅτι ἦταν «οὐκ ἀσημος εἰς Λακεδαίμονα».

Γιὰ τὸ ρόλο τοῦ Εὐρυκλῆ στὴν Ἰουδαία γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ ἱστορικὸς τῆς Σπάρτης, Παναγ. Δούκας: «Ἡ Ἰουδαία εὕρισκετο ἐπὶ Εὐρυκλέους εἰς περιστάσεις, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡδύνατο πολὺ νὰ ὠφεληθῇ ἀνὴρ πανοῦργος, ὡς ὁ Εὐρυκλῆς, ὁ ἡγεμὼν τῶν Λακεδαιμονίων· διότι ἐβασίλευε τότε αὐτῆς ὁ Ἡρώδης κατατρυχόμενος ὑπὸ πολλῶν συμφορῶν καὶ, ἰδίως, ὑπὸ τῆς ἀμοιβαίας ἀντιζηλίας δύο υἱῶν, οὓς ἐγέννησεν ἐκ δύο συζύγων. Ὁ Εὐρυκλῆς, λοιπόν, φθάσας ἐν μέσῳ τῆς οἰκιακῆς ἐκείνης ἀνεμοζάλης παρεμβαίνει ὡς φίλος καὶ σύμβουλος ὁτὲ μὲν πρὸς τὸν πατέρα, νῦν δὲ τοὺς δύο υἱούς, φερόλογεῖ τὸν βασιλέα τῆς Καπαδοκίας Ἀρχέλαον, πενθερόν ὄντα τοῦ ἐνός τῶν δύο ἀδελφῶν, καὶ συλλέξας οὕτω χρήματα πολλὰ ἐπανερχεταὶ εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐνταῦθα δὲ ἐξῆσε κατ' ἀρχὰς πολυτελῶς καὶ ἔκτισε πολλοῦ τῆς Πελοποννήσου κτίρια λαμπρά, ἐξ ὧν ὀνομαστότατα μάλιστα ἦσαν τὰ ἐν Κορίνθῳ λουτρά ἐκ κροκεάτου λίθου. Ἀλλ' οἱ θησαυροὶ τοῦ ἀφειδῶς δαπανώμενοι καὶ μὴ ἀναπληρούμενοι ἐξηντλήθησαν. Τότε ὁ Εὐρυκλῆς ἐξετράπη εἰς τὴν καταπίεσιν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων. Οὗτοι ὅμως παρεπενέθη-

σαν πρὸς τὸν Αὐγούστον, ὅστις, ἀφ' οὗ μᾶτην ἡγωνίσθη νὰ συνετίσῃ τὸν ἀρχαῖον σύμμαχον, ἡγαγκάσθη νὰ ἐξορίσῃ αὐτὸν διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχάς, τὰς ὁποίας ἡ πλεονεξία τοῦ ἀνδρός ἐπροξένησε καθ' ἁπασαν τὴν Πελοπόννησον καὶ οὕτως ὁ Εὐρυκλῆς ἀπέθνησκεν ἐξοριστὸς».

Κατὰ τὰ βυζαντινὰ χρονία στὴ Λακεδαίμονα υπῆρχε ἀκμαζοῦσα ἐβραϊκὴ Κοινότης, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐπιδίδονταν κυρίως στὸ ἐμπόριο καὶ τὴν βιοτεχνία. Μνεῖα τῆς Κοινότητος αὐτῆς κάνει ὁ Μαζαρίης, στὴν «Ἐν Ἀδου ἐπιδημια» του, ἔργον, στὸ ὁποῖο μιμεῖται τὴν νεκρομαντεῖαν τοῦ Λουκιανοῦ.

Τὴ μεγάλη ἀκμὴ τῆς γνωριστῆς ἡ ἐβραϊκῆ Κοινότης τὴν ἐποχὴ που στὴ Λακωνία ἐξῆσε καὶ διδάξε ὁ Ὁσῖος Νίκων ὁ Μετανοεῖτε (968-998). Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Λακεδαίμονος τὴν περίοδο αὐτὴ ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τὸν Σπαρτιάτη εὐπαγρίδη Ἰωάννη Ἀρατο καὶ φαίνεται ὅτι καὶ πολυάριθμοι ἦσαν καὶ μεγάλη δύναμη εἶχαν.

Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Σπάρτης ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὸν Ὁσῖο ἐκτός τῆς πόλεως καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὶς ὑπώρειες τοῦ Ταυγέτου, στὸ χωριὸ Γρύπη, λίγα χιλιόμετρα ἐξω ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Τὴν Τρύπη, γιὰ τὸ λόγο αὐτό, οἱ μεταγενέστεροι χρονογράφοι ὠνόμαζαν «Ἑβραϊκὴ Τρύπη». Πολλοί, ἐπίσης, ἀπὸ τοὺς Ἑβραῖους τῆς Λακεδαίμονος, ἐγκαταστάθηκαν στὴν Ἀναβρυτὴ, ἓνα χωριὸ τῆς ἀπὸ τὰ πρόβουνα τοῦ Ταυγέτου, ὅπου ἐξῆσαν καὶ προόδευσαν καὶ συνέβαλαν οὐσιαστικὰ στὴν οἰκονομικὴ πρόοδο τοῦ τόπου.

ΓΙΑΣ ΑΣΤΕΡΙΑΔΗΣ

‘Ο Κήπος τῆς ‘Εδέμ

Προπατορικό ἁμάρτημα
ἢ προπατορική ἀρετή;

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, πού ἀρχίσαμε στὴ Συναγωγὴ τὸν νέο ἐτήσιο κύκλο ἀναγνώσεως τῆς Τορά, ἔρχεται στὴν ἐπικαιρότητα ἓνα θέμα πού ἀπασχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ τοὺς μελετητὲς τῆς Βίβλου. Πρόκειται γιὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ τρίτου κεφαλαίου τῆς «Γενέσεως», πού μᾶς μιλά γιὰ τὸν «Κήπο τῆς ‘Εδέμ» (τὸν Παράδεισο).

Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τῆς Βίβλου. Ὁ ἀναγνώστης διαβάζει μὲ θαυμασμό τὸ βάθος καὶ τὴ στοχαστικότητα τῆς ψυχολογίας τοῦ πειρασμοῦ καὶ τῆς συνειδήσεως. Μὲ ἀπαράμιλλη τέχνη μᾶς δείχνει τὴν ἀρχή, τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴ μεσορράννηση τοῦ πειρασμοῦ καὶ τοῦ δεισμοῦ ὅπως, ἐπίσης, τίς συνέπειες τῆς ἁμαρτίας. Ἀπεικονίζει τὴν πρώτη τραγωδία στὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου, τῆς κάθε ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, τὸν χαμὸ τοῦ εὐτυχισμένου καὶ φυσικοῦ δεσμοῦ τοῦ ἀτόμου μὲ τὸν Θεό, μέσω τῆς ἐκούσεως ἀνυπακοῆς τῆς φωνῆς τῆς συνειδήσεως, τῆς φωνῆς τοῦ Θεοῦ. Πολὺ ὀρθὰ παρατηρεῖ ἓνας σύγχρονος βιβλικὸς μελετητής: «Κάθε ἀνθρώπος πού γνωρίζει τὴν καρδιά του, γνωρίζει ὅτι ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι ἀληθινή» εἶναι ἡ ἱστορία τῆς δικῆς του πτώσεως. Ὁ Ἀδὰμ εἶναι τὸ άτομο καὶ ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι δική μας».

Ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης τῆς ἱστορίας τοῦ Κήπου τῆς ‘Εδέμ ἔρχεται ἀντιμέτωπος μὲ δύο βασικὰ ἐρωτηματικά: Πρῶτον, εἶναι ἡ παραπάνω ἀφήγηση ἀληθινή, δηλ. ἡ ἐννοία τῆς εἶναι κυριολεκτικὴ ἢ μεταφορικὴ; Δεύτερον, εἶναι ὁ Ὁφίς ἓνα ζῶο, ἓνα δαιμόνιο ἢ εἶναι ἀπλῶς ἡ συμβολικὴ παρουσίαση τῆς Ἀμαρτίας;

Ὅτι ἀπαντήσεις στὰ δύο παραπάνω ἐρωτήματα ποικίλουν καὶ καμμία ἀπ’ αὐτὲς δὲν θίγει τὴν Πίστη τοῦ Ἰσραηλίτη. Στὸν Ἰουδαϊσμό δὲν ὑπάρχει τίποτε κατὰ τῆς πίστεως ὅτι ἡ Βίβλος προσπαθεῖ νὰ μᾶς μεταδώσει ὀρισμένες μεγάλες ἀλήθειες τῆς ζωῆς μέσω διαφόρων ἀλληγορικῶν ἀφηγήσεων καὶ ἐξιστορήσεων. Οἱ Ραββίνοι ἐπανειλημμένως διδάσκουν μὲ τὴ βοήθεια τῆς παραβολῆς καὶ τῆς ἀλληγορίας· αὐτὴ δὲ ἡ διδακτικὴ μέθοδος εἶναι, ὡς γνωστόν, πολὺ διαδεδομένη μεταξύ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Διακεκριμένοι Ἰουδαῖοι λόγιοι, ὅπως ὁ Μαϊμόνιδης καὶ ὁ Ναχμανίδης ἐννοοῦν, συνεπῶς, τὸ παραπάνω κεφάλαιο τῆς Βίβλου σὰν μία παραβολή. Ὁ δὲ Σάνπα Γκαόν θεωρεῖ τὸν Ὁφί σὰν τὴν προσωποποίηση τῶν ἁμαρτωλῶν τάσεων τοῦ ἀνθρώπου, τὴ Γέτσερ Ἀρά, τὴ «Ροπὴ πρὸς τὸ Κακό» καὶ τὸ παράνομο, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴ Γέτσερ Ἀτόβ, τὴ «Ροπὴ πρὸς τὸ Καλό» καὶ τὸ ἠθικόν.

Δύο θεμελιώδεις θρησκευτικὲς ἀλήθειες ξεπηδοῦν μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἱστορία. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ **σοβαρότητα τῆς ἁμαρτίας**. Ὑπάρχει μία αἰώνια διάκριση μεταξύ ὀρθοῦ καὶ παράνομου, μεταξύ καλοῦ καὶ κακοῦ. Πάντοτε ὑπάρχουν οἱ διάφορες φωνές — οἱ φωνές τοῦ Ὁφί — πού χλευάζουν καὶ

«Ὁ κήπος τῆς ‘Εδέμ», τοῦ Φλαμανδοῦ ζωγράφου Hieronymus Bosch (1450 - 1516).

σατιρίζουν κάθε διδασκαλία καὶ προτροπὴ τῆς ἠθικῆς, πού διακηρύσσουν ὅτι τὸ ἐνστικτο ἀποτελεῖ τὸν ἀσφαλέστερο καθοδηγητὴ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη εὐτυχία καὶ πού, ἀπερίφραστα, ἀρνοῦνται τίς ὀποιεσδήποτε κακές συνέπειες πού ἀκολουθοῦν τὴν ἀπάρνηση τῶν θεϊκῶν ἐντολῶν.

Αὐτὴ ἡ ἱστορία ἐκπέμπει μιὰ αἰώνια προειδοποίηση πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα κατὰ τῶν διαφόρων ἐπιβουλῶν καὶ μοιραίων «φωνῶν». Ἀποτελεῖ τὴν ἴδια προειδοποίηση πού ἀπηύθυνε σὲ ἄλλους, μεταγενέστερους, χρόνους ὁ προφήτης Ἡσαΐας πρὸς τοὺς συγχρόνους του ἀρνητὲς τῆς ἠθικῆς, λέγοντας: «Οὐαὶ εἰς ἐκείνους, οἵτινες λέγουσι τὸ κακὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν κακόν· οἵτινες θέτουσι τὸ σκότος διὰ φῶς καὶ τὸ φῶς διὰ σκότος· οἵτινες θέτουσι τὸ πικρὸν διὰ γλυκύ καὶ τὸ γλυκύ διὰ πικρόν! Οὐαὶ εἰς τοὺς ὄσοι εἶναι σοφοὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῶν», (5:20)

Ἡ δεύτερη σπουδαία διδασκαλία, πού περιέχεται σ’ αὐτὸ τὸ κεφάλαιο, εἶναι ὅτι ὁ **ἄνθρωπος ἔχει ἐλευθέρη βού-**

ληση και ότι σ' αυτόν έναποκέται να έργασθεί μετά η έ-
ναντίον του Θεού. Ότι αυτό που φέρει την τιμωρία δεν εί-
ναι τόσο η γνώση του κακού όσο η ύποταγή του ανθρώ-
που σ' αυτό. Ο άνθρωπος από μόνος του διαγράφει τό πε-
πρωμένον του — είτε προς τό καλό είτε προς τό κακό. Σε
κάθε γενιά παρέχονται στον άνθρωπο οι δυνατότητες για
νά αποκρούσει τις προτροπές της αμαρτίας και νά αποδεί-
ξει ότι στέκεται ύψηλότερα από την Ισχύ του κακού. Κι άν
ποτέ τό άτομο παραπατήσει και πέσει στό δρόμο της ζωής,
ο Ίουδαϊσμός τόν καλεί νά έγερθεί και νά αναζητήσει μέ
ταπεινοφροσύνη τόν Ουράνιο Πατέρα του.

Σέ κάποια Ταλμουδική αλληγορική συζήτηση οι Ραββί-
νοι θέτουν τό ακόλουθο έρώτημα στον Προφήτη: «Εάν
κάποιος άτομο αμαρτήσει ποιά θά είναι η τιμωρία του;» Και
η απάντηση έχει ως εξής: «Η ψυχή που αμαρτήσε θά απο-
θάνει — ή άμοιβή της αμαρτίας είναι ο θάνατος». Η απάν-
τηση του Σοφού στό ίδιο έρώτημα έχει ως εξής: «Τό κακό
θά ακολουθεί τόν παρανομούντα — ή άμοιβή της αμαρτίας
είναι αμαρτία». Η απάντηση, τέλος, του Παντοδύναμου εΐ-
ναι: «Άς μετανοήσει και τό αμαρτημά του θά συγχωρεθεί
— ή άμοιβή της αμαρτίας είναι η μετάνοια».

Η ιουδαϊκή αντίληψη για τό «Προπατορικό Αμάρτημα»

Διάφορες άπαισιόδοξες θεωρίες έχουν οικοδομηθεί πά-
νω σ' αυτό τό κεφάλαιο της Ιστορίας του Κήπου της Έδέμ.
Π.χ., η χριστιανική πίστη περί Προπατορικού Αμαρτήμα-
τος, (δηλ. ότι μέ την πτώση του Αδάμ και Εύας, αμαρτήσα-
με όλοι). Ότι, σάν συνέπεια του παραπτώματος των Προ-
γόνων μας, όλοι ξεκινάμε την επίγεια διαδρομή μας μέ βε-
βαρημένο παρελθόν. Ο Ίουδαϊσμός άπορρίπτει αυτή την
αντίληψη. Ο άνθρωπος ήταν θνητός ευθύς εξ άρχης· ο θά-
νατος δεν εισήχθηκε στον κόσμο εξαιτίας του αμαρτήμα-
τος της Εύας. Δεν πρεσβεύει ότι ο άνθρωπος έπαψε, μετά
τό αμάρτημα, νά αποτελεί την εικόνα και τό όμοίωμα του
Θεού ούτε πως έχασε την ικανότητα νά κάμει τό καλό και
τό όρθόν. Ούτε, βέβαια, πως οι μετέπειτα άπόγονοι του
Αδάμ κληρονομούν τις άτέλειές του.

Πουθενά στην ιουδαϊκή φιλολογία ή στο Προσευχολό-
γιο, (ούτε ακόμη στις προσευχές των Ήμερών της Μετά-
νοιας), δεν συναντάμε την παροικρότερη άναφορά γι' αυ-
τό τό έπείσodio, υπό την χριστιανική έρμηνεία. Τουναν-
τίον, κάθε μέρα κατά την πρωινή Τεφίλά, ο Ίσραηλίτης
διακηρύσσει: «Θεέ μου, η ψυχή την οποίαν έδωσες εΐς μέ
είναι άγνή», (Καθ. Προσευχολόγιο, σελ. 13). Οι δέ Χαχα-
μίμ παρατηρούν: «Όπως άγνή είναι η ψυχή όταν αυτή ξεκι-
νάει την επίγεια πορεία της, έτσι άγνή μπορεί ο άνθρωπος
νά την επιστρέψει στον Πλάστη του».

Αντί για την πτώση του ανθρώπου (υπό την συλλογική
έννοια της ανθρωπότητας) ο Ίουδαϊσμός διακηρύσσει την
έγερση του ανθρώπου· αντί του Προπατορικού Αμαρτή-
ματος, τονίζει την Προπατορική Άρετή, «Ζεχούτ Άβότ»
την ευεργετική επίδραση των δικαίων προγόνων επί των
άπογόνων.

Σέ κάποιο Μιντράς διαβάζουμε: «Δέν υπάρχει γενιά χω-
ρίς τόν δικό της Άβραάμ, Μωσή ή Σαμουήλ». Ότι δηλα-
δή, κάθε γενιά είναι Ικανή και έχει τις δυνατότητες νά ά-
νέλθει στις ύψηλότερες βαθμίδες ήθικής και πνευματικής
ζωής. Ο Ίουδαϊσμός άσπάζεται την Ιδέα της προόδου. Η
«Χρυσή εποχή» της ανθρωπότητας δεν βρίσκεται στο πα-
ρελθόν, αλλά στό μέλλον, όπως διακηρύσσει ο Ήσαιας,
(κεφ. 2), και όλοι οι άνθρωποι προορίζονται νά συνδρά-
μουν και νά βοηθήσουν για την έγκαθίδρυση του επίγειου
Θεϊκού βασιλείου.

Ο Ζάν Πώλ Σάρτρ μέ την Σιών Ντέ Μπωβουάρ, σέ πρόσφατη
φωτογραφία τους.

Ο ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑ

Λέει ο Ζάν Πώλ Σάρτρ

Στήν τελευταία συνέντευξη του γέρου και
σχεδόν πιά τυφλού φιλοσόφου Ζάν Πώλ Σάρτρ,
πού άναδημοσιεύει από τό «Έυρωπαϊκό», ή
«Πρωινή Έλευθεροτυπία» (11/10/79), άναφέ-
ρεται, έκτός των άλλων:

«Ο Ζάν Πώλ Σάρτρ είναι τελικά από τους φιλόσοφους που έ-
χουν δεχτεί τό πιο πολλά πυρά ένάντια στις ιδέες τους. Τόν λένε
άνθρωπιστή συχνά, για νά τόν κατηγορήσουν ή φίλο των τρο-
μοκρατών, για νά τόν κατακρίνουν. Και σήμερα ακόμα όμως δεν
διστάζει νά δώσει τις δικές του πολιτικές εξηγήσεις για όσα συμ-
βαίνουν. Έτσι, σχετικά μέ τόν αντισημιτισμό αλλά και μία νέα
στροφή προς τόν σημιτισμό, λέει:

★ «Μου κάνει έντύπωση ο τρόπος που προσπαθούν τελευταία νά
συμφιλιώσουν τις δύο αυτές ιδεολογίες. Βρισκόμαστε πράγματι
τελευταία μπροστά σ' ένα καινούριο γεγονός: ο αντισημιτισμός
που άλλοτε ήταν μία ιδεολογία έκτός μόδας αυτών που συνεργά-
στηκαν μέ τους Γερμανούς, κερδίζει συνεχώς έδαφος σήμερα.
Έτσι συμβαίνει νά γινόμαστε θεατές μιας περιέργης και λίγο ύπο-
πτης στάσης. Σάν εκείνη της τηλεοπτικής έκπομπής «Απόστρο-
φος» όπου οι οργανωτές έθεσαν αντιμετώπους Έβραίους και άν-
τισημίτες, οι όποιοι συζητούσαν για τό ποιος έχει δικιο. Με ο άν-
τισημιτισμός είναι έγκλημα και δεν συζητείται στα σαλόνια. Δεν
μπορεί νά άνεχτεί κανείς την ύπαρξη του και νά φτάνουμε στό
σημείο νά τόν συζητάμε. Ούτε μπορούν νά συνεργάζονται οι
Έβραιοι σέ μία άντιεβραϊκή συζήτηση. Αυτές οι έκπομπές δεν εί-
ναι απλώς ήλίθιες, είναι άπάτη. Είναι κωμικό αλήθεια ν' άνοιγεται
μία συζήτηση άνάμεσα σέ δύο είδη ανθρώπων που ο ένας θέλει
τόν θάνατο του άλλου».

★ «Υπάρχει κάτι τό γελοίο στην άνακίνηση του έβραϊκού προβλή-
ματος, όπως έμφανίζεται τελευταία, προσθέτει ο Σάρτρ. «Άς
παρούμε την ταϊνία «Ολοκαύτωμα». Ήταν τόσο κακοφτιαγμένο
και γελοίο νά βλέπεις νά πηγαίνει μία γυναίκα στό στρατόπεδο
συγκεντρώσεως για νά προσπαθήσει νά δεί τόν άντρα της. Καί
τέτοιο, όπως ξερουν όλοι, δεν συνέβει ποτέ. Πώς μπορεί ο Θεο-
τής νά συγκινηθεί μέ μία τόσο παγερή και άξιοπρεπή οικογένεια,
σάν αυτή των Βαΐς. Όστόσο ο στόχος της ταϊνίας ήταν άλλος.
Ήταν ένας τρόπος διαφήμισης των Έβραίων. Και όπως έγρωσε
τό «Νουβέλ Όμπερβατέρ» είχε «έναν άλλο στόχο: νά κάνει
τους ίδιους τους Έβραίους, θεατές της μοίρας τους, νά τους
προσφέρει άκαδημαϊκή συζήτηση για τό πρόβλημά τους. Καί φυ-
σικά νά τους άποκοιμίσει». Στο είδικό τεύχος μας των «Μοντέρ-
νων Καιρών» δημοσίευσαμε τό πρακτικό μιας συζήτησης που όρ-
γανώσαμε άνάμεσα σέ άγωνιστές Άραβες και σέ άγωνιστές
Ίσραηλινούς. Η συζήτηση αυτή μου φαίνεται ότι ήταν πολύ ση-
μαντική. Καί ότι κάτι τέτοιο μπορεί νά βοηθήσει για νά προχωρή-
σει μία συζήτηση στό θέμα αυτό που άπασχολεί σήμερα τόν κό-
σμο».

Τό ΒΙΒΛΙΟ ΜΝΗΜΗΣ, πού κυκλοφόρησε πρόσφατα τό Κεντρικό Ἰσραηλιτικό Συμβούλιο, καί πού περιέχει ὄσα ὀνόματα Ἑβραίων, πού ἐξοντώθηκαν στά γερμανικά στρατόπεδα, μπόρεσαν νά βρεθοῦν, προκάλεσε σειρά συγκινητικῶν ἐκδηλώσεων.

Ἀπό τίς ἐκδηλώσεις αὐτές, γιά τίς ὁποῖες τό Κεντρικό Ἰσραηλιτικό Συμβούλιο θερμά καί βαθειά εὐχαριστεῖ ὅλους, μεταφέρουμε τίς παρακάτω:

ΒΙΒΛΙΟ ΜΝΗΜΗΣ

ΕΚΛΟΓΗ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΘΗΝΑ
1979

ΒΙΒΛΙΟ
ΜΝΗΜΗΣ

Μηνύματα ἀπό τή Χριστιανική Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία

* Ὁ π. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος
κ. Ἱερώνυμος μᾶς ἔγραψε:

«Ἐγνώριζα ἤδη τό δράμα τῶν Ἑβραίων συμπατριωτῶν μου καί ὡς ἄνθρωπος ἡσανόμην ἐντροπήν, διότι εἶχαν εὐρεθῇ συν-
σῶθαι ὡς ἄνθρωποι νά ὀργανώσουν καί νά ἐκτελέσουν τό ἐγκλημα τῆς
γενοκτονίας τῶν Ἑβραίων τῶν ἐτῶν 1943 καί 1944.

Ὡς φοιτητής εἶχα εἰς τό Βερολῖνον παρακολουθήσει τοὺς χι-
τλερικούς διωγμούς καί τήν ἐκ μέρους τῶν ναζιστῶν καλλιέρ-
γειαν τοῦ ἐναντίον σας μίσους, ἀλλά τότε μοῦ ἦτο ἀδύνατον νά
φαντασθῶ τήν ἑκτασιν καί τό βάθος τῆς συμφορᾶς, πού θά ἐξα-
πέλυαν οἱ πανεπιστήμονες τῆς σκληρότητος καί τοῦ καννιβαλι-
σμοῦ ὀλίγα ἔτη βραδύτερον. Εἶχα ἐπίσης ἰδίαν ἀντίληψιν τῶν αἰ-
σθημάτων τοῦ τρόμου καί τοῦ ἀγχοῦς, τά ὁποῖα προεκάλουν εἰς
τοὺς ὁμοθρήσκους σας, διότι ἐν Βερολίνω, ἴσως κινούμενος ἀπό
αἰσθήματα ἐνδομύχου διαμαρτυρίας διὰ τὰ συμβαίνοντα καί ἐκ
συμπαθείας πρὸς τοὺς πάσχοντες, προετίμησα νά διαμένω εἰς
μίαν ἑβραϊκὴν οἰκογένειαν. Πρέπει ὅμως νά σᾶς ὁμολογήσω ὅτι
τό περιεχόμενον τοῦ «Βιβλίου Μνήμης», πού εἶναι πράγματι ἓνα
«βιβλίον δόξης καί πόνου», ὄχι μόνον διὰ σᾶς ἀλλὰ καί διὰ κάθε
ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος σέβεται τὸν ἑαυτόν του, ἦτο ἀδύνατον νά τὸ
προβλέψῃ τις, ἔστω καί ἂν διέθετε τήν ἰσχυροτέραν δυνατὴν
φαντασίαν.

Εὐχομαι ὁ «Θεὸς τῶν πνευμάτων» νά ἀναπαύσῃ ὅλους τοὺς
τόσον ἀδίκως φονευθέντας ὁμοθρήσκους σας καί τοὺς ἄλλους
εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ καί νά φωτίσῃ ὅλους ἡμᾶς νά πρά-
ξωμεν ὅ,τι εἶναι σύμφωνον μέ τὸ ἅγιον θέλημά Του, διὰ νά μὴ ἐ-
παναληφθοῦν ποτέ πλέον παρόμοια ἐγκλήματα».

* Ὁ Σεβασμιώτατος Μητρο-
πολίτης Δημητριάδος κ. Χριστό-
δουλος ἔγραψε σέ ἐπιστολή
τοῦ:

«Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τήν εὐ-
γενῆ ἀποστολήν τοῦ «Βιβλίου
Μνήμης», εἰς τό ὁποῖον ἀποθα-
νατίζεται τό φρικαλέον καί στυ-
γερόν ἐγκλημα τῆς γενοκτονίας
εἰς βάρος χιλιάδων ἀθῶων Ἑλ-
λῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπό μέρους
τῆς ναζιστικῆς θηριωδίας. Μαζί
μέ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους κα-
λῆς θελήσεως, καταδικάζομεν
καί ἡμεῖς, ὡς Χριστιανοί, τό κα-
κούργημα ἐκεῖνο, τό ὁποῖον
συνέλαβον καί διέπραξαν ἄν-
θρωποι μακράν τοῦ Θεοῦ εὐρι-
σκόμενοι. Εἶθε ἡ μνήμη τοῦ ἀ-
παΐσιου ἐγκλήματος νά ἀποτρέ-
ψῃ, εἰς τό μέλλον, ἐπανάληψιν
νέων πολέμων καί ἄλλων συνα-
φῶν ὠμοτήτων εἰς βάρος τοῦ
Ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος, κληθεῖς
ὑπό τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀρχὴν τῶν
ἐπιγεῖων κτισμάτων, εἶναι ἄγιος
νά ἀπολαμβάνῃ ἀδιατάρακτον
εἰρήνην καί νά διάγῃ ἐν ἀγάπῃ
καί συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀδελ-
φῶν του, ἀνεξαρτήτως φυλῆς,
θρησκείας καί γλώσσης».

● Ἐπίσης ἔγραψαν στό Κ.Ι.Σ. οἱ
Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες
Πειραιῶς κ. Καλλίνικος καί Μα-
ρωνείας καί Κομοτηνῆς κ. Δαμα-
σκηνός.

* Ἡ ἐφημερίς **Ἡμερησία**, σέ σελίδα τῆς ἀνέφερε (26 — 10 — 79):

«Οἱ ΑΡΙΘΜΟΙ εἶναι πάντα ἢ πῶς σκληρὰ ἀλλὰ καὶ ἢ πῶς εἰλικρινῆς γλώσσα. Στὴν δική τους περιοχὴ δὲν χωροῦν οὔτε ἀμφιβολίες οὔτε ἐρωτηματικά ὅταν δίπλα σὲ κάθε ἀριθμὸς ὑπάρχει καὶ ἓνα ὄνομα. Καὶ εἶναι τὸ ὄνομα ἐνός Ἑλλήνα Ἰσραηλῆτη, πού χάθηκε στὰ ναζιστικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Δὲν εἶναι ἀκριβὴς ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων πού περιέχονται στὸ βιβλίον, γιατί, ὅπως σημειώνεται στὸ σύντομο πρόλογο, «οἱ Ναζί μαζί με τοὺς ἀνθρώπους κατέστρεψαν καὶ τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰ στοιχεῖα. Καὶ τὰ ἔκαναν αὐτὰ, γιατί τὰ ἀρχεῖα αὐτὰ εἶχαν ψυχὴ, ἦταν μιά φωνὴ πού κάποτε θά ὕψωνόταν γιὰ νὰ καταγγεῖλει τὸ ἔγκλημα τῆς γενοκτονίας». Ὑστερα ἀπὸ τὸν μονοσέλιδο πρόλογο, ἀκολουθεῖ ἓνας πίνακας πού δείχνει σὲ συνολικοὺς ἀριθμοὺς τὶς ἀπώλειες τοῦ ἑβραϊκοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τοὺς διωγμοὺς τοῦ 1943 καὶ 1944. Στὶς ἐπόμενες ἑκατὸν σαράντα σελίδες τοῦ βιβλίου ἀναγράφονται ὀνομαστικά κατὰ Κοινότητες ὅλα τὰ θύματα τῶν διωγμῶν. Καὶ στὸ τέλος μιά λευκὴ σελίδα μ' ἓνα ἀπλό δάφνινο στεφάνι, ἀφιερωμένη «Στὸν ἀγνωστὸ Ἕλληνα, Ἑβραῖο τὸ θρήσκευμα, πού χάθηκε στὰ ναζιστικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως». Δὲν γνωρίζουμε σὲ ποιὸν ἀνήκει ἡ ἰδέα τοῦ «Βιβλίου Μνήμης». Ἐκεῖνο ὅμως, πού πετυχαίνει αὐτὴ ἡ ἀπέρριπτη ἐκδόση ἔχει σίγουρα ξεπεράσει τὴν ὁποια προσδοκία τῶν ἐμπνευστῶν τῆς ἰδέας. Σπάνια ἓνα βιβλίον, ἓνα ἀπλό μητρώο ὀνομάτων, θά λέγαμε, παίρνει τὶς διαστάσεις μιᾶς ἐκρηκτικῆς κατηγορίας, πού καμιά περιγραφή δὲν θά μπορούσε νὰ τὴν κάνει τόσο ὁμοῖα, τόσο ἀδυσώπητη, ἀλλὰ καὶ τόσο λιτὴ. Γιὰ μιά ἀκόμη φορὰ τὸ Κεντρικὸ Ἰσραηλιτικὸ Συμβούλιον μ' αὐτὸ «τὸ βιβλίον ὁδύνης καὶ πόνου» ξαναζωντανεύει, μετὰ τὴν συγκλονιστικὴ ἀπλή γλώσσα τῶν ἀριθμῶν, τὴν πῶς συνταρακτικὴ τραγωδία τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, μετὰ τὴν ἐξ ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων θυμάτων τοῦ ναζισμοῦ καὶ πού ἀνά-

* Ἡ **Γυναίκα** (21.11.1979) γράφει:

«Μιά ἐκδόση, ἓνα συγκλονιστικὸ βιβλίον μνήμης ἔφτασε στὴ στήλη μου. Πρόκειται γιὰ μιά ἐκδόση τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος, μετὰ γαλανόλευκα ἐξώφυλλο καὶ μετὰ τὸν τίτλο: ΒΙΒΛΙΟ ΜΝΗΜΗΣ. Τὸ ξεφυλλίζεις καὶ αἰσθάνεσαι τὰ δάχτυλά σου νὰ καίνε. Πρόκειται γιὰ ἓνα λεπτομερὲς πῖνακα τῶν Ἑλλήνων, Ἑβραίων τὸ θρήσκευμα, πού ἐξοντώθηκαν ἀπὸ τοὺς χιτλερικοὺς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς (1943 — 1944). Ἡ μακάβρια αὐτὴ «στατιστικὴ» καταχωρεῖται κατὰ γεωγραφικὲς περιφέρειες καὶ πόλεις. Στέκεσαι σὲ μιά σελίδα καὶ βλέπεις 10, 20 νεκροὺς μετὰ τὸ ἴδιο ἐπώνυμο. Γυρίζεις ἄλλη σελίδα, μπορεῖ νὰ συναντήσεις 30 ἢ 40 μετὰ τὸ ἴδιο ἐπώνυμο. Οἰκογένειες δηλαδὴ ὁλόκληρες, ἀδελφοί, συγγενεῖς, παπποῦδες, ἐγγόνια, γονιοὶ νὰ ἔχουν ἐξοντωθεῖ σὺρριζα. Καὶ φυσικὰ καταχωροῦνται τὰ ὀνόματα ὅσων βρέθηκαν τὰ στοιχεῖα. Γιατὶ σὲ πολλὲς περιοχές, μαζί με τοὺς ἀνθρώπους, καταστράφηκαν καὶ τὰ στοιχεῖα. Γι' αὐτοὺς ὑπάρχει μιά τιμητικὴ ἀναθηματικὴ σελίδα μετὰ τὶς λέξεις: ΣΤΟΝ ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΛΛΗΝΑ, ΕΒΡΑΙΟ ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ, ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΕ ΣΤΑ ΝΑΖΙΣΤΙΚΑ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ, καὶ ἓνα στεφάνι δάφνης...

Διαβάσεις λ.χ. στὶς στήλες τῆς «στατιστικῆς» ὅτι ἡ Κοινότητα Καβάλας εἶχε 2.100 ὁμοεθνεῖς Ἑβραίους, καὶ ἐπέζησαν 42! Ἡ ἀπὸ τὴν Κοινότητα Χανίων — Κρήτης ἀπὸ τοὺς 350, ἐπέζησαν ἐφτά! Καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχουν ὅλα τὰ στοιχεῖα, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκην, πού εἶχε τὸ μεγαλύτερο ὁμοεθνὴ ἑβραϊκὸ πληθυσμὸ, στὸ σύνολο ἀναφέρεται τὸ ἐξής:

Πληθυσμὸς πρὸ τῶν διωγμῶν 77.178.

Πληθυσμὸς μετὰ τοὺς διωγμοὺς 10.066

Ποσοστὸ ἐλαττώσεως 89%.

Δὲν πρόκειται περὶ ποσοστοῦ ἀλλὰ περὶ ἐκατόμβης. Ἄς εἶναι αἰώνια ἡ μνήμη τῶν ὁμοεθνῶν μας Ἑβραίων, πού δοκίμασαν τὴ φριχτότερη ἐξόντωση στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Ἦσαν κι αὐτοὶ ἓνα κομμάτι τῆς Ἑλλάδος...»

● Ἐπίσης ἔγραψαν σχετικὰ: **Ταχυδρόμος** (Βόλου, 23/10/79), **Θεσσαλία** (Βόλου, 23/10/79), **Πρωϊνὴ** (23/10/79), **Ἐθνικὴ Φωνὴ** (Χανίων, 24/10/79), **Καβάλα** (25/10/79), **Θεσσαλονίκη** (26/10/79), **Ἐλευθερία** (Λαρίσης, 26 καὶ 27/10/79), **Νέα Ἐποχὴ** (Κατερίνης, 27/10/79), **Πολιτικὰ Θέματα** (25/10/79), **Αὐγὴ** (Πύργου, 29/10/79), **Πέλλα** (Ἐδέσσης, 31/10/79), **Κερκυραϊκὴ** (26/10/79), **Λαρισαϊκὴ Ἥχων** (29/10/79), **Πελοπόννησος** (Πατρῶν, 1/11/79), **Νέος Ἄγων** (Καρδίτσας, 3/11/79), **Ἔρευνα** (Ἰωαννίνων, 5/11/79), **Ἐλευθεροτυπία** (8/11/79), **Ξάνθη** (28/10/79), **Ἑλληνοκλῆς Βορρᾶς** (10/11/79), **Τοπικὴ Φωνὴ** (Πρεβέζης, 27/10/79), **Θεσσαλιώτις** (Καρδίτσας, 12/11/79), **Μεγαρικὸς Τύπος**, **Δημοσιότης** (Ὀκτώβριος 1979), **Ἀλήθεια** (Κερκύρας, 5/11/79) καὶ **Τὰ Τσιντζινα** (Γκορίτσας — Σπάρτης, Ὀκτώβριος 1979).

μεσὰ τους εἶναι καὶ οἱ Ἕλληνες Ἰσραηλίτες. Ἐνα αἰσθημα εὐλαβείας κι ἓνα δέος συνεχέι τὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη, ὅταν φυλλομετρεῖ τὶς σελίδες τοῦ «Βιβλίου Μνήμης». Στῶμεν εὐλαβῶς...».

● Ἡ ἴδια ἐφημερίδα δημοσίευσε ἐπίσης χρονογράφημα τοῦ κ. Π. Ἀθηναίου, τὸ ὁποῖο καταλήγει ὡς ἐξής:

«Βιβλίον πόνου ἀποκαλοῦνε οἱ ἐκδότες τοῦ τὸ λεύκωμα αὐτό. Καὶ ἔχουν δίκιο. Εἶναι ἓνα βιβλίον γεμάτο ἀπὸ ἀνθρώπινο πόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ΦΡΙΚΗΝ. Καμιά λέξη δὲ μπορεῖ νὰ δώσει παρηγοριά σ' αὐτοὺς πού ἀπόμεναν γιὰ νὰ θυμωθῶνται, ὅτι μεσὰ σέ ἓναν αἰῶνα πολιτισμοῦ, ὁ ἈΝΘΡΩΠΟΣ ἐγίνε ἓνα ΚΤΗΝΟΣ...» (28/10/79)

ΒΙΒΛΙΟ ΜΝΗΜΗΣ

* Τὸ **Ἐμπρός** σημειώνει:

«...Τὸ χαρακτηρίζουν βιβλίον ὁδύνης καὶ ντοκουμέντο. Καὶ εὐστοχώτατα. Δὲν περιέχει ἀφηγήσεις. Μόνον ἀριθμοὺς θυμάτων τοῦ Ναζισμοῦ, κατὰ διαμερίσματα, καὶ ὀνόματα, βάσει τῶν ἀρχείων ἐκείνων πού διασώθηκαν. Εἶναι, πραγματικά, μιά συγκλονιστικὴ μαρτυρία. Ποτὲ οἱ ἀριθμοὶ δὲν εἶχαν τέτοια δύναμιν...». (2/11/79).

Ἡ πνευματική Ἑλλάδα

* Ὁ καθηγητής τῆς Ἱστορίας Δογμάτων καί Οἰκουμενικῆς Κινησεως τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἰω. Καλογήρου, σέ ἐπιστολή του ἀναφέρει:

«Εὐχαριστῶ θερμῶς διὰ τὴν καί εἰς ἐμὲ τιμητικὴν, φιλόφρονα ἐκ μέρους Σας ἀποστολὴν τοῦ Λευκώματος — βιβλίου, πράγματι, ὀδύνης καί πόνου — «Βιβλίον μνήμης». Εἰς αὐτό καί μέ τὴν ἀπλὴν ἀκόμη παράθεσιν τῶν ὀνομάτων τῶν ἐκατοντάδων καί χιλιάδων τῶν ἀπὸ τὴν χώραν μας θυμάτων τοῦ ἀπαισίου ἐκείνου χιτληρικοῦ διωγμοῦ τῶν ὁμοθρήσκων Σας καί συμπολιτῶν μας, ἀπὸ ὧσας Κοινότητα ἡμπορέσατε, ἀσφαλῶς ὕστερα ἀπὸ μεγάλην ἐρευνητικὴν προσπάθειαν, νὰ ἔχετε τὰ σχετικὰ στοιχεῖα, ἐντυπώνεται παραστατικῶτα καί διαιωνίζεται εἰς τὴν μνήμην μας τὸ ὅλον ἐκεῖνο δῖραμα, τὸ ὁποῖον ἀμαυρῶναι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὅλου νεωτέρου ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Οὕτω συνειδητοποιεῖται εἰς ὁλως μας καί ἡ εὐθύνη καί ἡ ὑποχρέωσις διὰ τὴν μέ κάθε μέσον παρεμβολὴν μας εἰς τοὺς τομεῖς τῆς εἰδικωτέρας δράσεως μας ὁ καθένας καί εἰς τὴν ὁλὴν μας ἐκδήλωσιν πρὸς ἀποτροπὴν εἰς τὸ μέλλον οἰασθήποτε, ἀπὸ οἰανδῆποτε πλευρᾶν καί πρὸς οἰανδῆποτε κατευθύνσιν τῆς ὁλῆς ἀνθρωπότητος, παρομοίας ἢ ἀναλόγου ἐγκληματικῆς δραστηριότητος. Ἀπὸ τοιαύτας δραστηριότητος ἀπειλεῖται καί θὰ ἀπειλῇται πάντοτε ἡ ἀνθρωπότης, ἐφ' ὅσον αὕτη ἀντιστρατεύεται πρὸς τὸν Θεόν,

ἀγνοεῖ ἢ καί «καταργεῖ» Αὐτόν καί προβάλλει εἰς τὴν θέσιν Του ἰδικὰ τῆς κατασκευάσματα, εἰδῶλα καί φαντάσματα. Ἡ εὐχή, πράγματι, καί ἡ προσπάθεια ὧλων μας πρέπει νὰ εἶναι ἡ, ἐν εὐχαριστίᾳ πρὸς τὸν Θεόν διὰ τὰ ὅσα ἀγαθὰ εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν μᾶς χαρίζει καί μέ τὸν υψλὸν τῶρα τεχνικὸν πολιτισμὸν μᾶς ἐμπλουτίζει, συνεχῆς συμβολή μας, μέ ἀλληλοσεβασμὸν μεταξύ μας οἱ ἄνθρωποι, διὰ τὴν πραγματικὴν τελικὴν ἐμπέδωσιν καί καρποφορίαν τῆς «εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου». Μέ τὴν προτροπὴν καί τὴν εὐχὴν αὐτὴν, ἡ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται συχνά εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ καί εἰς τὴν ἐβραϊκὴν λατρείαν καί τὴν ἀλλὴν ἐποικονομίαν συχνά ἐπίσης ἐπαναλαμβανόμενον: Schalom, κατακλείετε καί Σεῖς, πολὺ εὐστόχως, τὸν περικτικὸν τοῦ ὅλου νοήματος τῆς παρουσίας ἐκδόσεώς Σας Πρόλογον.

Δέν κατωρθώσατε, φαίνεται, νὰ

βρῆτε τὰ σχετικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν «ρουμανιώτικη», τὴν ἑλληνικώτατη δηλαδή, ἐβραϊκὴ Κοινότητα τῆς προσφυλοῦς μου γενέτειρας, τῶν Ἰωαννίνων. Μὲ πολλὰ μέλη ἀπὸ τὴν Κοινότητα αὐτὴν, εἰδικὰ δὲ μέ Ἰσραηλίτας συμμαθητάς μου εἰς τὴν ἐκεῖ Ζωσιμαίαν Σχολήν, πρὸ τοῦ πολέμου, συνδεόμενον πολὺ. Διὰ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς μου αὐτοὺς ἔχω πληροφορηθῇ μέ χαρὰν ὅτι εἶχαν σωθῇ. Μὲ ἰδιαίτεραν συγκίνησιν εἶχα διαβάσει τὰ σχετικὰ μέ τὴν ἐβραϊκὴν Κοινότητα τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸ Τεύχος Μαρτίου 1979 τοῦ Περιοδικοῦ Σας «Χρονικά», τὸ ὁποῖον, λίαν φιλοφρόνως, τακτικά μου ἀποστέλλετε, πάντοτε ἐνδιαφέρον καί κατατοπιστικόν, καί διὰ καί ἀπὸ θεολογικῆς δι' ἐμὲ ἀπόψεως.

Εὐχάριστῶ καί πάλιν δι' ὅλα εὐχόμενος συνεχῆ πρόοδον καί ἐπιτυχίαν, με τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ ἔργον καί τοὺς σκοποὺς τοῦ Συμβουλίου Σας».

Μιά συγκινητικὴ ἐκδήλωσις:

302. Δζίβρε Σόλ Γιουδά 36

Ὁ κ. Εὐάγγελος Σουλτάνης (ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκης) ἔγραψε καί μᾶς ἔστειλε τὸ παρακάτω ποίημα:

*Κάλυψε μαῦρο σύγνεφο τὸν ἥλιο τοῦ καιροῦ μας
τί ὁ θάνατος ξαστέρωσε στὸ πιδ τρανὸ τοῦ φάσμα.
Ἦρθε σὰν ἀνάμνηση πικρὴ σ' ἓνα βιβλίον τοῦ Πόνου
κι ἀνάμεσα στὰ ὀνόματα τῶν πού σκοτώσαν οἱ Οὐνοὶ
καντῆλι φωτοκαίει χλωμὸ τ' ὄνομα τὸ δικό της.
Πικράθηκεν ἡ σκέψη μου γιὰ τὸ θλιπτὸ χαμό της
κι ἀντὶ γιὰ ποίημα ἐρωτικὸ γράφω νεκρολογία:
Τὰ ρόδινα χαμόγελα πού ἀνθοῦσανε στὰ χεῖλῃ της
ἔμειναν μέσ τῇ μνήμῃ μου σὰν φῶτα μακρινά
πού ὁδηγοῦν σέ μιά ἀνοιξὴν εἴκοσι δυὸ μου χρόνων.
Ἐκεῖ στὸ Διδυμότειχον, τὴν εἶχα ἐγὼ γνωρίσει
κοπέλλα μέ κορμοσασιά γλυπτή — ζωηρή — κι αἰθέρια.
Ξανθὰ μαλλιὰ στεφάνωνναν τὸ ὠραῖο πρόσωπό της
καί τὰ γαλάζια μάτια της σκορπούσανε σκοτάδια
Ἦτανε ἥλιος λαμπερός στὰ δέκα ὀκτώ της χρόνια
κι ἐγὼ νέος ἀνθυπολοχαγὸς ἔνοιωσανε περηφάνεια
γιὰ ἓναν χορὸ πού πέταγα σὰν χόρεψα μαζί της
γιὰ ἓναν χορὸ πού μ' ἔφησε μιάν ἀνθισμένη μνήμη.*

● Ὁ κ. Σουλτάνης σημειώνει τὰ ἑξῆς ἐπεξηγηματικά καί συνάμα τραγικά:

«Ἡ Σὺλ Τζίβρε μαζί μέ τοὺς γονεῖς της παραβρέθηκε στὸ χορὸ πού ἔδωκε ἐκεῖ στὸ Διδυμότειχο, τὸν χειμῶνα τοῦ 1923, τὸ Σύνταγμα Προκαλύψεως Ἐβρου. Ἦταν μιά ὁμορφιά. Οἱ νεαροὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ συντάγματος τὴν ἔνοιωσαν σὰν χάρμα ὀφθαλμῶν καί αἰσθήσεων κι ὅλοι λαχταροῦσαν νὰ χορέψουν μαζί της. Ἡ Σὺλ χάρισε καί σέ μένα ἓναν χορὸ. Τώρα — ὕστερα ἀπὸ πενήντα ἔξι χρόνια — τὸ λεύκωμα πού ἔβγαλε τὸ Κεντρικὸ Ἰσραηλιτικὸ Συμβούλιο τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος, στάθηκε ἀφορμὴ νὰ γράψω τὸ παραπάνω ποίημά μου, γιὰτὶ στὸν αὐξόντα ἀριθμὸ 302 διάβασα τ' ὄνομά της πού τὸ θυμῶμαιν πάντα».

44ον Πληροφοριακόν Δελτίον δημοσιευμάτων τοῦ Τύπου

1. ΠΕΡΙ ΕΒΡΑΙΩΝ

Βῆμα: Σέ ἄρθρο τοῦ κ. Ἀδ. Πεπελάση, γιά τίς ἐπιπτώσεις στήν Ἑλλάδα τῆς συνδέσεως μέ τήν ΕΟΚ, σημειώνει ὅτι ὁταν ἀρχίξε ἡ Βιομηχανική Ἐπανάσταση κι ἐγκαθιδρυόταν ἡ εὐρωπαϊκή δημοκρατία, ὀφειλόταν σέ εκπροσώπους τῶν θρησκευτικῶν αἰρέσεων καί μειοψηφιῶν. Ὁ καθηγητής τῆς Ὁξφόρδης Η. Τρενορροπερ δείχνει στό ὠραῖο του βιβλίο «Ἡ εὐρώπη γίνεται δύση» πόσο συνέβαλαν οἱ Ἑβραῖοι καί οἱ ἄλλες θρησκευτικές ἡ ἐθνικές μειοψηφίες στίς ναυτικές τελειοποιήσεις πού ἐπέτρεψαν τή θαλασσοκρατία τῶν Πορτογάλων καί τῶν Ἰσπανῶν καί τήν ἀπαρχή τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀνάπτυξης καί ἐπέκτασης». (31 / 10).

Θεσσαλονίκη: Ἡ Ἐλίζα Ριάδη, πού πλησιάζει τά 90 τῆς χρόνια, γεννήθηκε στήν Ἀμβέρσα καί εἶναι γυναίκα τοῦ Β. Ριάδη, ἀδελφοῦ τοῦ Αἰμίλιου, πού ὑπῆρξε καλλιτεχνική φυσιογνωμία τῆς Συμπρωτεύουσας. Δούλεψε στόν Ἑλληνικό καί Διεθνή Ἐρυθρό Σταυρό ἀπό τό 1939, μέ ἰδιαίτερη ὑπηρεσία στά γερμανικά στρατόπεδα. Σήμερα θυμάται: «...πληροφορήθηκα ὅτι στό σταθμό дуὸ μέρες ἦταν 800 Ἑβραῖοι ἀπό τήν Καστοριά δίχως φαί καί νερό. Τρέχω καί βλέπω ἕνα φορτηγό γερμανικό μέ ψωμιά γιά τούς Ἀγγλους. Μέ τό ἔτσι θέλω τά πῆρα καί τά πῆγα στό σταθμό. Εἶχα μιᾶ δύναμη βέβαια σάν Διεθνῆς Ἐρυθρός Σταυρός, ἀλλά εἶχα πιά πολύ κουράγιο, ὅταν ἔμαθα μάλιστα ὅτι ἐτοίμαζαν εἰδικό συσσίτιο γιά τά σκυλιά τους, πλεόν δέν μέ κρατοῦσε τίποτα. Σ' αὐτά τά θέματα τῇ ζωῇ σου δέν πρέπει νά τήν λογαριάζεις, τρομάξεις τόν ἄλλον μέ τήν ἀπόφαση πού βλέπει στά μάτια σου» (27/10).

Ἱστορία: Μέ τίτλο «Ἀμφισβητοῦνται οἱ θάλαμοι ἀερίων» δημοσιεύει συνέντευξη τοῦ Γάλλου ἱστορικοῦ Ρ. Φωρισσάν, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι δέν ὑπῆρξαν ποτέ οἱ ἐξοντωτικοί θάλαμοι ἀερίων καί ὅτι ὅλα αὐτά ἀποτελοῦν «ψεῦδη πολιμικῆς προπαγάνδας». Στή συνέχεια δημοσιεύει τή συντριπτική ἀπάντησή τοῦ Ἱταλοῦ καθηγητοῦ Ἑ. Κολότι, ὁ ὁποῖος ἀποδεικνύει ὅτι «τό θράσος τοῦ κ. Φωρισσάν ὑπερβαίνει τά ὅρια. Οἱ ἀπόψεις, πού ἐξακολουθεῖ παράλογα νά ὑποστηρίζει, βασίζονται σέ τερατώδεις ψευδολογίες καί ἐνῶ δέν ἔχουν καμιά ἱστορική βάση ἔχουν ὅμως πολιτική σκοπιμότητα: Ἀποσκοποῦν στήν παραπλάνηση τῆς κοινῆς γνώμης». (Νοέμβριος 1979).

— Στό ἴδιο τεῦχος βιογραφία τοῦ Ἔρνστ Τόλλερ, τοῦ Ἑβραίου ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος διετέλεσε Ἀντιπρόεδρος στή «σοβιετική κυβέρνηση» τοῦ Μονάχου τό 1918. Ὁ Χίτλερ τόν κατεδίωξε ἀγρία. Τό 1939 βρέθηκε κρεμασμένος στή Ν. ὸρκη.

Ἐπίκαιρα: Ἀποσπάσματα τοῦ ντοκουμέντου τοῦ Πολωνοῦ Κ. Μοζάρσκι, ὁ ὁποῖος κλεισμένος ἐπὶ τέσσερα χρόνια στό ἴδιο κελεῖ μέ τόν στρατηγό Στρούπ, τόν ἐξολοθρευτή τοῦ γκέτο τῆς Βαρσοβίας, συνέλεξε τίς παρανοϊκές ἀντιλήψεις τῆς ὁλοκληρωτικῆς νοοτροπίας καί τίς παρουσίασε μέ τόν τίτλο «Συζητήσεις μέ ἕνα δῆμιο» (22/ 11).

Πειραϊκή - Πατραϊκή: Σέ ἄρθρο μέ θέμα «Ἀναζητώντας τήν ἐθνική μας ταυτότητα», γράφει μεταξύ ἄλλων: «Ἀνάμεσα στίς ἀνατολικές ἀντιλήψεις περί ἀνθρώπου, καί περιβαλλόμενος ἀπό μεγάλους ἄρπαγες λαούς, ἐδημιούργησε καί ὁ Ἰουδαϊσμός τό δικό του πρότυπο περί τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ἰουδαῖος ἔπρεπε νά ἐπιβιώσει, καί προπαντός ἔπρεπε νά μὴ ἀναμιχθῇ μέ τούς ἄλλους καί χαθῇ. Ὅπως χάθηκαν μεγαλύτεροί του λαοί. Σουμέριοι, Χιττίτες καί τόσοι ἄλλοι, ἀναμιχθέντες εἴτε μέ τούς Μήδους καί τούς Πέρσες, εἴτε μέ τούς Αἰγυπτίους. Ἡ φιλοσοφία του, δηλαδή ἡ θρησκεία του, γιατί ὁ Ἰουδαῖος ἐσυγχώνευσε μέσα στή θρησκεία καί φιλοσοφία, καί λογοτεχνία, καί ποίηση, καί τέχνη, ἀκόμα καί κράτος, εἶναι ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἕνας, ἡγέτης ἐθνικός τῶν Ἑβραίων, καί ὁ ἀνθρώπος πολεμιστής τοῦ Θεοῦ γιά νά διατηρήσῃ στούς αἰῶνες τό ἔθνος του ξεχωριστά ἀπό ὅλα τά ἄλλα. Ὁ Ἰουδαῖος, καί κατ' ἐπέκταση καί ὁ κάθε ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος ὀφείλει πρῶτα νά γίνει σάν «Ἰουδαῖος» εἶναι μόνιμος στρατιώτης τοῦ Θεοῦ χωρίς κανέναν ἄλλο σκοπό πάνω στή γῆ, παρά μόνο νά κυριαρχήσῃ καί νά φέρῃ τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους του, πάνω στή γῆ. Ἡ ἀντίληψη αὕτη τόν κάνει βέβαια ἔξυμνο καί ἱκανό καί δραστήριο, τόν κάνει ὅμως συγχρόνως καί σκληρό, σκληρόκαρδο, ἐγωϊστή καί συμφεροντολόγο. (Νοέμβριος 1979).

2. ΠΕΡΙ ΙΣΡΑΗΛ

Νέα Καστοριά: Σέ σχόλιο τοῦ «Καστοριανοῦ»: «Μέ πολλούς τρόπους καλλιεργεῖται κάποια ἀντιπάθεια ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ πού ἔγινε κράτος σύγχρονο ἐκ τοῦ μηδενός κι οἱ ἐπιστήμονές του πέτυχαν ν' ἀνθίσουν καί οἱ ἔρμημοι. Ἀντιπαθοῦν τό Ἰσραήλ πώς τάχα ἐνισχύεται ἀπ' τήν Ἀμερική. Μά ἡ ἀμερικάνικη βοήθεια (δση καί νᾶναι) εἶναι πιά μεγάλη ἀπ' τὰ ἀμύθητα κέρδη τῶν πετρελαίων

πού μονοπωλοῦν οἱ Ἀραβες; Ποιός φταίει ἀν μερικοί σείχηδες, ἀγιοτολάχ, ἐμίρηδες ἡ δικτατορίσκοι καταβροχθίζουν τὰ δισεκατομμύρια διατηροῦντες χαρέμια καί στόλους ἀπό λιμουζίνες καί βάζουν νά σκοτώνονται οἱ ξηπόλυτοι μέ τούς Ἑβραῖους; Γιατί δέν ἀνοίγουν τὰ πογγιά τους νά βοηθήσουν τούς Παλαιστινίους πού ζοῦνε σέ σκηνές;» (3/11)

Ὁ Πάπας Ἰωάννης — Παῦλος Β΄ ἀπολαμβάνει τὸ κονσέρτο πού ἔδωσαν πρὸς τιμὴν τοῦ σπουδαστῆς κλασικῆς μουσικῆς, κατὰ τὴν ἀφίξή του στὸ Σικάγο.

Ὁ Ἐντουαρντ Κέννεντυ ὑποδέχεται τὸν Πάπα Ἰωάννη στὴ Βοστώνη. Ἀριστερά ἡ σύζυγος τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου τῶν ΗΠΑ κ. Ροζαλίν Κάρτερ.

Ισραηλίτες καί Καθολικοί συμμερίζονται μιά «κοινή αποφασιστικότητα» γιά τήν κατάργηση τών διακρίσεων.

Ο Πάπας Ίωάννης — Παῦλος Β΄ διεκήρυξε κατά τήν πρόσφατη περιοδεία του στίς Ἑνωμένες Πολιτείες (Νέα Ὑόρκη, 3 Ὀκτωβρίου), ὅτι οἱ Ἰσραηλίτες καί οἱ Καθολικοί συμμερίζονται «μιά κοινή αποφασιστικότητα γιά τήν κατάργηση κάθε μορφῆς ἀντισιμιτισμοῦ καί διακρίσεων».

Ἡ παραπάνω δήλωση τοῦ Πάπα ἐγένετο στό τέλος τῆς ὁμιλίας του στό Battery Park τοῦ Manhattan, ἐνώπιον ἑνὸς ἀκροατηρίου 50.000 ἀτόμων. Ἀτενίζοντας τό Ἀγαλμα τῆς Ἐλευθερίας, ὁ Ποντίφικας ἀπηύθυνε ἕνα ἰδιαίτερο μήνυμα πρὸς τήν ἡγεσία τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος καί τόν Δήμαρχο τῆς πόλεως, κ. Edward Koch, ὁ ὁποῖος συνόδευε τόν Πάπα καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς διημέρου ἐπισκέψεώς του στή Νέα Ὑόρκη.

Συγκεκριμένα, ὁ Πάπας εἶπε:

«Ἀπευθύνω ἰδιαίτερο χαιρετισμό πρὸς τοὺς παρευρισκόμενους ἐδῶ ἡγέτες τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος, ἡ παρουσία τῶν ὁποίων μέ τιμᾷ ἰδιαίτερα. Πρὶν μερικοὺς μῆνες συνάντησα στή Ρώμη, μία παγκόσμια ἐπιτροπὴ Ἰσραηλιτῶν ἐκπροσώπων. Τότε, ἐνθουσιούμενος τίς πρωτοβουλίες καί τίς δραστηριότητες πού ἀκολούθησαν τήν Δεύτερη Διακήρυξη τοῦ Βατικανοῦ, ὑπὸ τὸν προκάτοχό μου Παῦλο ΣΤ', ἐδήλωσα ὅτι οἱ δύο κοινότητές μας σχετίζονται καί συνδέονται στενά στήν ἴδια τή βάση τῶν ἀντίστοιχων θρησκευτικῶν τους ταυτοτήτων καί ὅτι πάνω σέ αὐτή τή βάση ἀναγνωρίσαμε ἀμφότεροι, μέ ἀπόλυτη διαύγεια, πῶς ἡ ὁδὸς στήν ὁποία πρέπει νά πορευθοῦμε εἶναι ἐκείνη τοῦ ἀδελφικοῦ διαλόγου καί τῆς καρποφόρου συνεργασίας.

Χαίρομαι νά ἐπιβεβαιώσω ὅτι αὐτὴ ἡ ὁδὸς ἀκολουθήθηκε ἐδῶ στίς Ἑνωμένες Πολιτείες ἀπὸ μεγάλα τμήματα ἀμφοτέρων τῶν κοινοτήτων, ἀπὸ τίς ἀντίστοιχες ἡγεσίες τους καί τὰ ἐκπροσωπευτικά τους σώματα. Πολλὰ κοινὰ προγράμματα μελετῶν, ἀμοιβαίας γνωριμίας καί κατανοήσεως, μία κοινὴ αποφασιστικὴ στήν ἀπόρριψη κάθε μορφῆς ἀντισιμιτισμοῦ καί διακρίσεων καί διάφορες μορφές συνεργασίας γιά τήν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου αὐτὴ ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τήν κοινὴ μας βιβλικὴ κληρονομιά, δημιούργησαν ἰσχυροὺς καί μόνιμους δεσμούς μεταξὺ Ἰσραηλιτῶν καί Καθολικῶν.

Σάν ἕνα ἄτομο πού στήν πατρίδα μου συμμερίσθηκα τίς τالαιπωρίες τῶν ἀδελφῶν σας, σὰς χαιρετίζω μέ μιά λέξη παρμένη ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα: Σαλώμ. Ἡ εἰρήνη πάντα μαζί σας».

Μνημόσυνο στήν Χαλκίδα γιά τόν συνταγματάρχη Μ. Φριζή

Τὴν Κυριακὴ 2 Δεκεμβρίου καὶ ὥρα 11π.μ., ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης Χαλκίδος ὠργάνωσε στήν Ἱερὰ Συναγωγὴ τῆς πόλεως μνημόσυνο γιά τὸν ἡρωϊκὸ συνταγματάρχη Μ. Φριζή, πού εἶχε γεννηθῇ στήν Χαλκίδα. Μίλησε, γιά τὴν προσφορά τοῦ Μ. Φριζῆ στὸν ἐλληνοϊταλικὸ πόλεμο, ὁ λογοτέχνης κ. Ἰωάν. Μανίκας.

Ὁ πρέσβυς τῆς Ἰσπανίας στήν Ἰσραηλιτικὴ Κοινότητα Θεσσαλονίκης

Τὴν Ἰσραηλιτικὴ Κοινότητα Θεσσαλονίκης, ἐπισκέφθηκαν ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἰσπανίας στήν Ἀθήνα κ. Μανουέλο Ντέ Λεσέα καί ὁ πρόξενος κ. Ντέ Λὸς Ἄρκος. Τοὺς ἐπίσημους ξένους καλωσόρισε ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος κ. Λ. Μπενμαγιόρ. Ὁ κ. πρεσβευτὴς πρόσφερε στήν Κοινότητα μιά σειρά Ἰσπανικῶν βιβλίων γιά τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς βιβλιοθήκης τῆς. Ἐπακολούθησε δεξίωση.

Βιβλία σέ σχολεῖα δώρησε ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης Θεσσαλονίκης

Στὰ πλαίσια τῆς μορφωτικῆς τῆς δραστηριότητος καί μέ τὴν εὐκαιρία τοῦ «έτους τοῦ παιδιοῦ» ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότητα Θεσσαλονίκης δώρησε ἀπὸ μιά ἐγκυκλοπαίδεια καί μιά σειρά βιβλίων στὸ 2ο δημοτικὸ σχολεῖο Ἀμπελοκήπων, στὸ 101ο δημοτικὸ σχολεῖο Ξηροκρήνης καί στὸ 2ο δημοτικὸ σχολεῖο Πολίχνης. Ἡ δωρεὰ ἐγίνε στὴ μνήμη τῶν 10.000 Ἰσραηλιτοπαίδων τῆς Θεσσαλονίκης πού ἐξοντώθηκαν ἀπὸ τοὺς ναζί.

Ἐκδηλώσεις τῆς ἑβραϊκῆς νεολαίας Ἀθηνῶν

Τὴν Τετάρτη 24 Ὀκτωβρίου γιορτάσθηκε, στὸ Κοινοτικὸ Κέντρο, ἡ ἐπέτειος τῆς 28ης Ὀκτωβρίου. Ἡ ἐκδήλωση ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ε.Ν.Α. πού προσπάθησε μέσα ἀπὸ ποιήματα καί τραγούδια νά προβάλει καί νά ὑμνήσει τὸν δγνωστο ἀφανὴ ἥρωα, στὸν ὁποῖο ἦταν ἀφιερωμένη ἡ βραδυὰ. Μὲ ἱστορικὴ ἀκρίβεια πέρασαν μπροστὰ ἀπ' τὸ κοινὸ ὁ πόλεμος, ἡ κατοχὴ, ἡ ἀπελευθέρωση, ὁ ἀγώνας, ὁ θάνατος, ἡ ἀνάσταση καί ἡ περισυλλογὴ.

● Τὴν Κυριακὴ 11 Δεκεμβρίου ἐγίνε ἡ πρώτη ἐκδρομὴ στήν Ζαχλωρὸν. Ἐλαβαν μέρος 37 νέοι καί, συνδυάζοντας τὸ ἀστεῖρευτο κέφι μέ τὴν καταπληκτικὴ φύση, πέρασαν μιά ἀξέχαστη μέρα.

● Τὴν Παρασκευὴ 16 Δεκεμβρίου ἐγίνε τὸ πρῶτο Καμπαλάτ Σαμπάτ, ὅπου ὁ ἀριθμὸς τῶν συμμετοχῶν ἦταν πρωτοφανής. Πρῶτὴ φορὰ μαζεύτηκαν αἱ

σίως 50, γύρω από ένα τεράστιο χαρούμενο τραπέζι με πολύ κέφι και χορό.

Έβραιοελληνικοί Θρήνοι

Στις 11 Οκτωβρίου 1979 έλαβε χώρα στα Γιάννενα, στην αίθουσα της Έταιρείας Ήπειρωτικών Μελετών, τό Δ' Πανελλήνιο Συνέδριο Λαογραφίας της Β. Ελλάδος.

Μεταξύ των όμιλητών, που παρουσίασαν πρωτότυπες και άκρως ενδιαφέρουσες εργασίες, ήταν και ο όμορφη-σκος μελετητής κ. Ίωσήφ Μάτσας, από τὰ Γιάννενα, ο οποίος αναφέρθηκε σέ τρεις έβραιοελληνικούς Θρήνους.

Νεώτερες έρευνες σέ έβραϊκά χειρόγραφα, ανέφερε ο κ. Μάτσας, αποκάλυψαν τρεις άγνωστους έβραιοελληνικούς Θρήνους γιά τήν άλωση τής Ίερουσαλήμ, παρόμοιους μέ έκείνους που έχουν δημοσιευθεί τό 1901. Άποτελούνται από δεκαπεντασύλλαβους δημοτικούς στίχους σέ καθαρή ελληνική γλώσσα, μέ ελάχιστα στοιχεία του κερκυραϊκού Ιδιώματος και μέ λίγες έβραϊκές λέξεις. Οι Θρήνοι αυτοί λέγονταν στίς Συναγωγές των ελληνοφώνων έβραϊκών Κοινοτήτων τήν 9η του μήνα Αβ, επέτειο τής άλωσης τής Ίερουσαλήμ.

Στό σύνολό τους οι Θρήνοι ξεχωρίζουν σέ τρεις κατηγορίες:

- α) Δυό καθαρά λαϊκά μοιρολόγια γιά τό χαμό των παλλικαριών και των αγαπημένων προσώπων, που μέ τήν προσθήκη λίγων στίχων παίρνουν αλληγορικό χαρακτήρα και θρηνούν τό πένσιμο τής Ίερουσαλήμ.
- β) Δυό Ιστορικοί Θρήνοι, που περιγράφουν τήν πολιορκία τής Ίερουσαλήμ, τό κάψιμο του Ναού και τὰ δεινά του εξόριστου έβραϊκού λαού, έπηρεασμένοι από Θρήνους γιά άλώσεις βυζαντινών πόλεων, και

γ) Τρεις καθαρά έβραϊκοί Θρήνοι, που αναφέρονται σέ Θλιβερά έπεισόδια τής πολιορκίας τής Ίερουσαλήμ και τής έξορίας.

Ή σύνθεσή τους τοποθετείται στό δεύτερο μισό του 15ου αιώνα.

Ο κ. Ι. Μάτσας παρουσίασε κατά τήν όμιλία του ένα Θρήνο από 45 στίχους τής πρώτης κατηγορίας, που αποτε-λεί τήν σύνθεση από άποσπάσματα γνωστών κι άγνωστων δημοτικών τραγουδιών και έπιχείρησε τήν ανάλυση των στοιχείων που τόν συνθέτουν και τήν ανεύρεση των ελληνικών επιδράσεων στα λαϊκά έβραϊκά μοιρολόγια.

□

ΧΡΟΝΙΚΑ

Μηνιαίον όργανον του Κεντρικού Ίσραηλιτικού
συμβουλίου τής Ελλάδος
Γραφεία: Πειραιώς 46, Αθήναι (106) - Τηλέφ.
52.29.153

Έκδότης: τδ Κ.Ι.Σ. εκπροσωπούμενον υπό του Προέδρου
του κ. Ίωσήφ Λόβιγγερ, ο οποίος είναι και υπεύθυνος
συμφώνως τω νόμω (Πειραιώς 46 - Αθήναι).

Επιμέλεια έκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος
τής Ένώσεως Συντακτών Περιοδικού Τύπου.
Υπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαούνης
ΕΠΕ Σπ. Δοντά 10, Αθήναι

ΤΕΥΧΟΣ 24 • ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1979 • ΚΙΣΛΕΒ 5740

• Η άναδημοσίευσις κειμένων είναι έλευθερά,
μέ τήν προϋπόθεση ότι θά αναφέρεται ή πηγή: Πε-
ριοδικό «Χρονικά», Κεντρικού Ίσραηλιτικού Συμ-
βουλίου.

Τό τρεμούλιασμα του ζωγράφου στήν έπαφή μέ τό πινέλο. Ή διάσπαση των χρωμάτων. Ή αδιάκοπη πά-λη μέ τό καναβάτσο. Τό ξεκίνημα γιά μιά περιπέτεια που μπλέκεται μέ τήν έρευνα γιά τό άγνωστο μέχρι τήν τελική κατάκτηση κάθε ρυθμού. Αυτοί είναι οι στόχοι μου στή ζωγραφική. Έξύμνηση, τραγούδια χαράς, παλμός στήν μελωδία. Αυτά είναι γιά μένα ζω-γραφική.

MOSHE ROSENTHALIS

Μέ αυτά τό λόγια παρουσιάζει τό έργο του ο MOSHE ROSENTHALIS, ένας από τούς αξιολογότερους Ίσραηλινούς ζωγράφους, ή παρουσίαση των έργων του οποίου έγινε στο Κοινοτικό Κέντρο, από 19 - 30 Νοεμβρίου.

σέ πραγματικότητα, συγκεντρώνοντας 995 έργα, που αντιπροσώπευαν ό,τι πιο ωραίο είχαν να επιδείξουν όλοι οι λαοί. Άλλα, πρόσθεσε, ότι τα βιβλία με τη μεγαλύτερη αξία, τα πέντε του Μωϋσή έλειπαν από τη συλλογή. 'Ακριβώς τότε γι αυτόν τόν λόγο ο Πτολεμαίος ο Φιλάделφος θά έστειλε έναν πρεσβευτή του στον μεγάλο αρχιερέα για να του ζητήσει αντίγραφα των βιβλίων αυτών, και να τόν παρακαλέσει να συνοδεύονται από σοφούς ικανούς να τα μεταφράσουν στην ελληνική γλώσσα. Ο αρχιερέας θά θέλησε να ικανοποιήσει τις επιθυμίες του άρχοντα και θά του έστειλε, εκτός από ένα αντί-

γραφο της Τορά, και έβδομήντα δύο γραφείς, οι όποιοι θά έγιναν δεκτοί με μεγαλοπρέπεια και τιμές από τόν βασιλιά και τούς αυλικούς του, οι όποιοι έμειναν κατενθουσιασμένοι από τήν άμεση ανταπόκριση του αρχιερέα. Μετά τις γιορτές οι έβδομήντα δύο ξεκίνησαν άμέσως τις προσπάθειες για τó έργο που είχαν αναλάβει, και τó όποιο ήταν δυσχερέστατο, άν λάβει κανείς ύπ' όψη του ότι δέν είχαν ούτε πρότυπα ούτε λεξικό. Στο νησί της Πάρου, δίπλα στό ένα από τά έφτά θάματα του κόσμου — τόν φάρο των 180 μέτρων που οικοδομήθηκε επί Πτολεμαίου — ο καθένας από αυτούς εργάστηκε τελείως μόνος του κλεισμένος σέ ένα κελί. 'Η αντίπαράθεση έβδομήντα δύο κειμένων, που αποκάλυψε μία απόλυτη και έκπληκτική ταύτιση, έδωσε τήν ελληνική μετάφραση, που γι' αυτόν τόν λόγο ονομάστηκε «SEPTUAGINTA», «ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ».

Μέ αυτόν τόν τρόπο, κείμενα που, μέχρι τότε, είχαν διατηρηθί στην μητρική τους γλώσσα και διαφυλαχθί από ένα και μοναδικό λαό, ξαφνικά βρέθηκαν να είναι απόλυτα καταληπτά στην διάθεση των άλλων λαών. 'Η πύλη, που μέ τόσο προσοχή είχε φυλαχτή, βρισκόταν όρθάνοιχτη, ώστε να δώση είσοδο στις «σκηνές του Σίμ», δηλαδή είσοδο στο πνεύμα της Βίβλου.

'Η 'Ιουδαία άνήκε στό βασίλειο των Πτολεμαίων για περισσότερα από 100 χρόνια. Στην συνέχεια οι Σελευκίδες κατόρθωσαν να εξαπλωθούν προς τόν Νότο, πράγμα που από καιρό επιθυμούσαν. 'Αφού νίκησαν τόν Πτολεμαίο τόν Ε' στις έκβολές του 'Ιορδάνη ποταμού, τó 195 π.Χ., ο 'Αντίοχος ο Γ', που έπονομάστηκε Μεγάλος, έκανε θριαμβευτικά τήν είσοδό του στην Παλαιστίνη κι ή 'Ιουδαία άλλαξε άφέντη για μία ακόμα φορά.

'Ο λαός της θεοκρατίας δέχεται όλο και περισσότερο τήν έπιρροή νέων ιδεών. «'Ο 'Ιάσων, μόλις απέκτησε Ισχύ, έστρεψε τó λαό του στην πρακτική ζωή των 'Ελλήνων. 'Ιδρυσε ένα γυμναστήριο στους πρόποδες της 'Ακρόπολης, και διάλεξε για να οργανώσει τούς καλύτερους από τούς νέους. Λόγω της άσέβειας του 'Ιάσωνα... ο ελληνισμός είδε τόσο καλές μέρες και τά παγανιστικά ήθη εξαπλώθηκαν τόσο πολύ, που οι Ιερείς έχασαν τó ζήλο τους για τó έργο τους, περιφρονούσαν

τις θυσίες και έτρεχαν στο γυμναστήριο» (2 Μακκαβαίοι, IV, 10, 12 - 14.).

Θά άναρωτηθί κανείς γιατί ο άθλητισμός ήταν δυνατόν να μόν άρέση στον Θεό των 'Ιουδαίων. Είναι γεγονός ότι ή τεχνική των άθλημάτων έκείνο τó καιρό, διέφερε άπ' αυτή που γνωρίζουμε, και όχι σ' ό,τι άφορά τίς ασκήσεις που έχουν μείνει οι ίδιες περίπου έδώ και 2.000 χρόνια, αλλά σέ ότι άφορά τήν ένδυμασία ή καλύτερα τής τέλειας άπουσίας της. Διότι, για να μπορούν να ασκούνται οι 'Ελληνες γυμνώνονταν τελείως και έκαναν άπλως στό σώμα τους μία επάλειψη μέ λάδι. Αυτή λοιπόν ή γύμνια σκανδάλισε τούς εύσεβείς 'Εβραίους και φάνηκε σάν μία πρόκληση σέ αυτούς που πίστευαν στην διαφθορά της φύσης και του ανθρώπινου σώματος. 'Επί πλέον τά άθλήματα αυτά γίνονταν μόλις μερικά βήματα μακριά άπ' τó Ναό... 'Αλλά κι αυτό δέν είναι όλο: πολύ σύντομα 'Εβραίοι άθλητές έπεσαν σέ πολύ σοβαρές παραβάσεις του νόμου: «Προσπάθησαν να μη διαφέρουν από τούς 'Ελληνες στό σημείο έκείνο του σώματος, στο καθε 'Εβραίος διαφέρει από τούς ύπολοιπους άντρες, άρνήθηκαν δηλαδή τήν περιτομή τους» (1 Μακκαβαίοι, I, 16). Στην πραγματικότητα, λόγω της περιτομής τους, τούς κοροΐδευαν και τούς υπέβλεπαν, όταν συμμετείχαν σέ αγώνες που γίνονταν έξω από τήν χώρα, όπως, για παράδειγμα, στους αγώνες της Τύρου, οι όποιοι κατά τή Βίβλο γίνονταν κάθε 5 χρόνια. (2 Μακκαβαίοι, IV 18). 'Υπέφεραν τόσο πολύ άπ' αυτό τó φθόνο, που χρησιμοποιούσαν κάθε τέχνασμα που μπορούσαν να φανταστούν άρκεί να γλύτωναν.

Για δεύτερη φορά, ο μέγας πειρασμός του γυμνού εισχωρούσε στην 'Ιουδαία. 'Υπήρξε τó κύριο χαρακτηριστικό των θεοτήτων της γονιμότητας της χώρας της Χαναάν. Και να που τó καλλιεργούσαν στό γυμναστήριο και στό στάδια που ιδρύονταν σ' όλη τή χώρα. Πρέπει να σημειώσουμε ότι διονόταν στην εξάσκηση του σώματος τότε μία σημασία πολύ πιο βαθειά από αυτή που αποδίδουμε σήμερα στό άθλήματα. 'Επρόκειτο για αγώνισματα πολιτιστικής φύσης, αφιερωμένα στους ξένους θεούς Δία και 'Απόλλωνα. Κάτω άπ' αυτές τις συνθήκες ή αντίδραση των πιστών δέν μπορούσε παρά να είναι βίαιη, κι ακόμα περισσότερο γιατί οι νέοι άφέντες, οι Σελευκίδες, έκαναν ό,τι μπορούσαν για να τήν προκαλέσουν.

'Από τó βιβλίο του W. KELLER
«'Η Βίβλος θναμένη από τήν άμμο» (Έκδοση Plon, 1975).

'Η παγκόσμια μέρα της Βίβλου άφιερωμένη στον Korczak

Μέ τήν εύκαιρία του 'Ετους του Παιδιού, ή XVI Παγκόσμια 'Ημέρα της Βίβλου, που γιορτάζουν κάθε χρόνο οι Κυρίες της 'Ισραηλικής Κοινότητας 'Αθηνών, ήταν άφιερωμένη στό διακεκριμένο φιλόσοφο, γιατρό και παιδαγωγό Janusz Korczak.

'Ο Korczak άσχολήθηκε ειδικά μέ τó παιδί κι ένα μεγάλο μέρος από τις έμπνευσμένες ιδέες του κωδικοποιήθηκαν στην Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού, του ΟΗΕ. Τó 1978, μέ τήν εύκαιρία των 100 χρόνων από τήν γέννησή του, ή ΟΥΝΕΣΚΟ τόν ανέφερε στό Παγκόσμιο 'Ημερολόγιο 'Επετείων, σάν έλαχίστη άναγνώριση στην προσφορά του στο παιδί.

'Η εκδήλωση έγινε τήν Δευτέρα 3 Δεκεμβρίου, ώρα 7. 30 μ.μ., στό Πνευματικό Κέντρο (Βησσαρίωνος 9). Μίλησαν οι κυρίες Ζ. Μπενβενίστε, Γκ. Καπόν και Φλ. Μιχαέλ.

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...

(Παροιμ. 3:18)